

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Rozvoj kulturních potřeb, výchova ke vkusu a možnosti
motivace v rámci pedagogiky volného času
(mladší školní věk)

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kovářová

Autor práce: Linda Kopecká

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: V.

2008

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum .....

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Ireně Kovářové
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	7
A Teoretická část diplomové práce	
1. Základní pojmy	10
1.1 Kultura	10
1.2 Umění a umělecká tvorba	11
1.2.1 Druhy umění, význam umění	12
1.2.2 Umění a hra	13
1.2.3 Výchova uměním, výchova k umění	14
1.3 Kýč a vkus	15
1.4 Symbol	16
2. Výtvarné umění	
2.1 Základní funkce výtvarného umění v oblasti volného času	17
3. Motivace	
3.1 Pojem motivace, vnější a vnitřní motivace, motivování	18
3.2 Motivace ve výtvarné činnosti	19
4. Mladší školní věk	
4.1 Charakteristika raného školního věku	20
4.2 Změny v uvažování dětí v mladším školním věku	21
4.3 Role žáka v mladším školní věku	23
4.4 Význam vrstevníků pro žáka mladšího školního věku	24
4.5 Identita školáka mladšího školního věku	25
5. Výtvarná činnost dětí a volný čas	
5.1 Volný čas a jeho význam	27
5.2 Možnosti využití volného času, výtvarná dílna	29

5.3	Tvořivost a aktivita žáků v mladším školním věku	30
5.4	Výtvarná činnost dětí ve volném čase	32
5.5	Dětský výtvarný projev v mladším školním věku	35
5.5.1	Symbol v dětském výtvarném projevu	37
6.	Výtvarná činnost ve školní družině	40
6.1	Kreslení ve školní družině	41
6.2	Výchova výtvarným uměním ve školní družině	44
6.3	Malování ve školní družině	44
6.4	Modelování a prostorové vytváření ve školní družině	46
6.5	Samotný proces výtvarné činnosti ve školní družině.....	47
B	Praktická část diplomové práce – výtvarný projekt	
7.	Úvod k praktické části	49
8.	Výtvarný projekt pro děti mladšího školního věku	50
9.	Za „zamračených“ květníků veselé	51
10.	Setí ova do namalovaných květníků	52
11.	Papírová koláž „Shrekiáda“	53
12.	Květinky do „smutné“ bažinky	54
13.	Barevní motýlci	56
14.	Záložky do Shrekovo knížky	57
15.	Beránci na rozkvetlé louce	58
16.	Dobro a zlo	59
17.	Kohoutek a slepička	60
18.	Ovečky na květinovém paloučku	61
19.	Květinky ze zahrádky	62
20.	Ptáčci zpěváci	63
21.	Kamarád Shrek	64
22.	Velikonoční vejíčka	65
23.	Velikonoční přáníčko pro Shreka	66

ZÁVĚR	68
Seznam použitých zdrojů	70
Seznam příloh	74
Přílohy	75
Abstrakt	103
Abstrakt	104

Úvod

Téma, které jsem si zvolila pro zpracování mé diplomové práce má název „*Rozvoj kulturních potřeb, výchova ke vkusu a možnosti motivace v rámci pedagogiky volného času.*“ V teoretické části práci se budu specializovat na děti mladšího školního věku všeobecně a v praktické části se pak věnuji dětem prvních tříd, navštěvující školní družinu.

Výtvarná výchova v praxi mě hodně baví a je mi velice blízká. Chci jít v budoucnu tímto směrem, proto jsem neváhala s výběrem tématu. Baví mě děti, práce s nimi. Pro děti je výtvarná tvorba velice oblíbenou a zajímavou činností. Z různých nabídek volného času si vždy část dětí vybere výtvarnou činnost, ať už spontánní kreslení nebo práci s navrženým námětem. Děti baví zkoušet něco nového, experimentovat, tvořit a rozvíjet svou fantazii. Na druhou stranu výtvarná činnost neznamená jen tvořit, ale dá se u ní dobře odpočívat, uvolnit se a odreagovat se od problémů.

Cílem mé diplomové práce je vyzvednout důležitost motivace, aktivity, kreativity a hlavně důležitost výtvarné činnosti ve volném čase u dětí mladšího školního věku a uvést ji do praxe.

Svou práci jsem rozdělila do dvou částí, teoretické části a praktické části, která je ve výtvarné výchově velmi důležitá!

V úvodu teoretické části práce seznamuji s některými výtvarnými - estetickými pojmy, jako je umění, kultura, symbol, výchova, a v krátkosti uvádím něco o nich. Přišlo mi vhodné se zmínit o tom, že když existuje umění, tak existuje i jeho opak, paumění neboli kýč.

Rovněž se zmiňuji o výtvarném umění, především o jeho funkcích, poté motivaci jako takové, jenž je v reálném životě, ať už je to ve škole nebo mimo školu, velice důležitá. Především uvádím motivaci ve výtvarné činnosti. Celkem velký prostor chci věnovat mladšímu školnímu věku, jeho vymezení a vše, co mi

přijde vhodné napsat a co se toho tématu týká, začínajíc charakteristikou, chováním, rolemi a konče vztahy s vrstevníky a identitou školáka.

Mladší školní věk se pak prolíná ve zbývajících kapitolách mé diplomové práce. Zde se zaměřuji na oblast volného času a jeho možnostech využití, zájmovou činnost dětí, jaké jsou aktivity těchto žáků, jaký má v tomto období význam tvořivost. Co považuji za podstatné, a proto mi přijde vhodné o tom napsat, je hlavně charakteristika dětského výtvarného projevu právě u těchto dětí a co znamená symbol v této oblasti.

Kapitola, která posléze navazuje, výtvarná činnost dětí ve školní družině, je jakousi průvodní částí k mé praktické části práce. Zmiňuji se o výtvarné činnosti jako takové, možnostech využití, a hlavně samotném významu. Nastoluji zde základní výtvarné techniky, včetně netradičních postupů a využití různých výtvarných materiálů. Celé toto téma je zaměřené na školní družinu, protože v ní jsem měla možnost zrealizovat praktickou část. Podrobně jsem se zaměřila na kreslení, pak následuje zmínka o jiných činnostech jako je malování, modelování, skládání, vystřihování, nalepování, práce s tradičním i netradičním materiálem. Přišlo mi vhodné napsat pár řádků i o výchově výtvarným dílem, které k výtvarné činnosti ve školní družině, nejen v ní, neodmyslitelně patří. Děti musí vědět, že se ve výtvarné činnosti nejedná jen o samotné praxi, ale také o teorii, která je zaměřena právě na seznamování dětí s autory dětských knížek a především s ilustracemi knížek, dále s umělci a výtvarníky. Většinu věcí, o nichž píší vždy srovnávám se svou praxí ve školní družině. Končím krátkým shrnutím, jak by měla asi vypadat příprava na výtvarnou činnost s dětmi.

Stěžejní část této práce tvoří praktická část – výtvarný projekt. Přišlo mi vhodné tuto část diplomové práce zvlášť uvést úvodem a krátkým seznámením, o co mi vlastně jde. Primárním cílem je pro mě uskutečnění projektu, skládajícího se z výtvarných činností vhodných pro mladší školní věk, především pro děti prvních tříd základní školy. Uvádím zde výtvarné činnosti včetně jejich struktury a pracovního postupu a závěrečného zhodnocení.

Literatura, kterou jsem použila k sepsání mé diplomové práce, je z oblasti pedagogiky, výtvarného umění, psychologie. Co se týká pedagogiky, v první řadě

bych ráda uvedla H. Reada a jeho „Výchovu uměním“, dále Jaromíra Uždila „Výtvarný projev a výchova“, „Čáry, klikyháky, paňáci a auta“, H. Babyrádovou „Symbol v dětském výtvarném projevu“, J. Pávková a kol. „Pedagogika volného času“. Z psychologie bych se ráda zmínila o M. Vágnerové „Vývojová psychologie“ a rovněž mi pomohla publikace p. prof. Nakonečného.

Pro praktickou část práce jsem využila literaturu dětskou a různé výchovně vzdělávací knihy plné her, nápadů pro tvořivou a výtvarnou činnost s dětmi. Inspirovala mě P. Vondrová „Výtvarné náměty pro čtvero ročních období“, M. Kohlová a její knihy. Výše jsem uvedla jen některé publikace, ale k mé práci jsem využila spoustu dalších..

A Teoretická část práce

1 Základní pojmy

1.1 Kultura, kultura a výchova, výchova

Kultura je celkový způsob života ve společnosti. „Obsahuje“ různé druhy vnějších i vnitřních aktivit včetně jejich produktů, které jsou sdíleny členy společnosti a dále předávány z generace na generaci. Je to protíváha přírody, tzn. vše to, co vzniklo činností přírody. Představuje materiální, nemateriální, duchovní výtvořiny lidské činnosti.

Kultura je výsledkem zkušeností navazujících na sebe, je dědictvím, které si přicházející generace osvojuje jako nezbytný prostředek svého začleňování do společnosti a participace na její kultuře. Uskutečňuje se prostřednictvím socializace.¹

„Výchova je velmi důležitý projev kultury, je nositelkou jejího rozvoje a kvality.“² Působí vzájemně na svoji kvalitu a rozvoj, také se navzájem ovlivňují. „Společnost, která má dobrý výchovný systém, je i vysoce kulturní. A vysoce kulturní společnost se neobejde bez kvalitního výchovného systému. Talentovaní a pracovití lidé jsou největším bohatstvím státu.“³

Nejvyšším cílem výchovy je spoluutvářet optimálně rozvinutou, harmonickou osobnost, vyznačující se aktivním vztahem k životu, uplatněním svých potencií v tvořivých činnostech. Důležitým úkolem výchovy pro rozvíjení aktivity, ale i kreativity a samostatnosti je vytváření vhodných podmínek k seberealizaci osobnosti. Tento proces potřebuje odpovídající klima – společenské, rodinné a školní.⁴

---

¹ MIŠURCOVÁ, V.: *Děti, hry a umění*, str. 15 – 16.

² SPOUSTA, V. et al.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*, str. 11.

³ SPOUSTA, V. et al.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*, str. 11.

⁴ MAŇÁK, J.: *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*, str. 13-14.

1.2 Umění a umělecká tvorba

Termín umění se užívá k označení „krásného umění“ jako specifické oblasti estetická, krásna. Je to oblast tvorby, kde jsou uplatňovány principy krásna a estetická.

Umění je zvláštní forma společenského vědomí, v níž se rozvíjejí estetické vztahy člověka ke skutečnosti. Vzniká vždy jako „výsledek estetické reakce umělce na prostředí, v němž žije.“⁵

Umění vzniklo z touhy člověka napodobovat skutečnost, ale také z radosti z napodobení skutečnosti. Umění povznáší člověka nad všednosti reálného světa, je výrazem citového vzrušení a zanícení, je součástí náboženských, kultovních rituálů.

Původně mělo slovo umění daleko širší význam, než jaký se mu přisuzuje dnes. Označovalo způsob, jakým byla věc podle přijatých pravidel vytvořena, a dovednosti, kterých člověk dosáhl (např. umění řídit letadlo). Šlo tedy o realizaci a zvládnutí pracovního postupu.

Dnes zpravidla uměním nazýváme *tvůrčí činnost a v užším smyslu, tu, již označujeme jako „krásná umění“: malířství, sochařství, architekturu, grafiku, hudbu a tanec.*⁶ K ní se řadí také literatura a nelze opomenout ani film a divadlo.

Shrnuto lze říci, že umění je vyjádření ideálu krásy v lidských výtvorech, a to především ve výtvarném umění – v malířství, kresbě a sochařství.

Umění zahrnuje všechny druhy umělecké tvorby. Umělecká tvorba byla také jedním z prostředků, jak předávat vědomosti. Nepříliš vzdělaní lidé nacházeli v zobrazení informace, které byly z jejich hlediska nejpotřebnější. Nabízely jim vysvětlení světa a lidského osudu. Je to tzv. poznávací funkce umění.

Umění má mnoho funkcí, např. personální, sociální, bazální, komunikativní, magickou a mnoho dalších.

---

⁵ SPOUSTA, V.: *Krásna, umění a výchova*, str. 43.

⁶ LORY, J.: *Encyklopedie Larousse pro mládež*, str. 1348 – 1349.

1.2.1 Druhy umění, význam umění⁷

Jednotlivé rozdělení druhů umění je velice obtížně řešitelné, hlavně proto, že celá oblast umění je v neustálém pohybu. Vznikají nové druhy umění, mění se kritéria pro určování umění. Jedno z nejstarších a nejvíce uznávaných rozdělení v evropské kultuře je rozdělení do dvou skupin: na tzv. *umění múzická* a *umění nemúzická*, dnes označovaná jako výtvarná. Původ tohoto rozdělení je z antického Řecka.

1 skupina sdružovala hlavní druhy umění (v antickém Řecku uznávané): umění slovesné či literatura (milostná poezie, hymnické básnictví a epos), umění hudební, umění taneční, umění dramatické (tragédie a komedie), historie a astronomie (tyto dva později zařazeny do oborů vědních).

Mezi umění nemúzická, výtvarná, dříve jako umělecká řemesla, patří architektura, sochařství, malířství a keramika.

Jiná rozdělení druhů umění jsou např. časová (objektem jsou děje, probíhající v čase a mající určitou dynamiku, např. hudba, drama, tanec) a prostorová (objektem jsou určité objekty s jednorázovým zobrazením a statickým rázem (např. chrám, socha atd.).

Dále ke klasifikaci druhů umění přispěl německý technik, teoretik výtvarného umění Gottfried Semper, který „navrhl nosné vývojově orientované principy postupu při rozlišování jednotlivých druhů umění.“⁸

Za podstatné kritérium rozlišení druhů umění považuje materiál, „látku“, jež zpracovává umělec a vytváří z ní umělecké dílo. Onou „látkou“ je lidský hlas, jazyk, hudební zvuky a pohyby. Z toho se odvozuje umění slovesné, hudební, pohybové a dramatické. Hlavním materiálem pro výtvarné umění je linie, kámen, barva, dřevo apod., od nich se odvozuje kreslení a malování, sochařství a architektura.

Přechod mezi uměleckou a mimouměleckou tvorbou představují zvláštní formy umění, a to oblast užitého umění, lidové umění, amatérská tvorba, tvorba dětí a i umělecké výtvořiny duševně chorých osob.

---

⁷ Srov. MIŠURCOVÁ, V.: *Děti, hry a umění*, str. 26 - 27.

⁸ MIŠURCOVÁ, V.: *Děti, hry a umění*, str. 27.

Co se týká významu umění, tak „*představuje nepochybnou hodnotu ve všech etapách vývoje člověka.*“⁹ Umělecká díla umožňují člověku překonat omezenost vlastního života, obohatit své poznatky, poznat nové, umění zážitku, člověk chce být víc než sám sebou, najít určitý smysl, podstatu. Důležitou funkcí umění je, že přispívá k uspokojování estetických a vývojových potřeb lidí.

Budoucnost umění bude oblastí experimentů při hledání a objevování stále nových zdrojů krásy, oblastí nově vznikajících tvořivých činností, jenž svými mnohostrannými formativními účinky umožňují rozvoj tvůrčích vloh a schopností.¹⁰

1.2.2 Umění a hra

Hra jako činnost, aktivita, nejdůležitější hlavně v raném období vývoje jedince. Dítě si hraje s věcmi kolem sebe, s hračkami, zvířaty, se svým tělem, s dětmi kolem sebe. Prostřednictvím hry se dítě učí, poznává nové, zdokonaluje se v oblasti pohybové, psychické, osvojuje si různé dovednosti a získává nové poznatky o svém okolí. Hry mohou vyplývat z různých přání a potřeb dětí. Důležitá je motivace, potřeby sociální a estetické.

Na souvislost mezi uměním a hrou poukázal F. Schiller. Hru označil jako činnost nezávislou na tělesných potřebách. Užívá Kantův výraz „bezzájmové zalíbení“. Člověk se stává schopným estetických činností – estetická hra. Na naší stránku osobnosti, ať už smyslovou, citovou, mravní či rozumovou, apelují umělecká díla. Umění je esteticky ztvárněné zobrazení, jenž nechce zobrazovat skutečnost. Schiller vyzdvihl význam umění a estetické výchovy pro formování svobodného a všestranně rozvinutého člověka. Charakterizoval hru jako ideální formu svobodné lidské činnosti včetně uměleckých činností. Hra jako součást lidského jednání. Dále hovořil o hře jako protikladu životních činností, projevu nadbytku životních sil.¹¹

---

⁹ MIŠURCOVÁ, V.: *Děti, hry a umění*, str. 30.

¹⁰ Srov. MIŠURCOVÁ, V.: *Děti, hry a umění*, str. 32.

¹¹ Srov. MIŠURCOVÁ, V.: *Děti, hry a umění*, str. 38 – 45.

Spencer považuje „bezzájmovou“ činnost jako obdobu umělecké tvorby. Nazývá tyto činnosti hrou s přebytkem energie. Spojitost umění a hry vidí právě v bezzájmovosti.

Stejně tak jako si dítě hraje samo od sebe, tvoří si smysl hry, umělec experimentuje, hledá podobu vlastního díla. F. Schiller chápal tvorbu duchovní kultury (umění) jako určitou formu hry. J. Huizinga říká, „že lidská kultura vzniká ve hře a že proces jejího tvoření má v podstatě charakter hry.“¹²

U dětí je hra nejnápadnější formou volného projevu.

1.2.3 Výchova uměním, výchova k umění

Lidstvo odedávna provází jak umění, tak výchova, jsou to jevy kultury. „Výchova je proces formování lidí, bytostí historicky a společensky podmíněných, představuje jednu z nezbytných podmínek existence společnosti, neboť umožňuje zachovat a dále rozvíjet dílo, které lidstvo ve své historii vytvořilo.“¹³

Rozlišujeme dvě roviny – a to jednak právě výchovu uměním, ta se prostřednictvím uměleckých děl podílí na formování stránek osobnosti, např. jak člověk utváří svůj postoj k ostatním lidem a k sobě. Druhou rovinou je výchova k umění. Zde se lidé seznamují s uměleckými díly, mohou se tím formovat jejich zájmy, vytváří se určitý vztah k umění, vkus, dochází k rozvíjení schopností, které se mohou následně uplatňovat v umělecké činnosti.

Mezi těmito dvěma rovinami – výchovou k umění a výchovou uměním – je velice blízký vztah. Navzájem se prolínají, ovlivňují a podmiňují. Je-li převaha první roviny, tak umění působí i na ostatní stránky jedince. A naopak, převládá-li druhá rovina, tedy výchova uměním, je kladně ovlivňována schopnost jedince prožívat a vnímat umělecká díla.

„Výchova k umění se neobejde bez promyšlené a systematické výchovy uměním.“¹⁴

Cílem výchovy je tvořit umělce – „tvořit lidi výkonné v rozličných způsobech projevu.“¹⁵

---

¹² MIŠURCOVÁ, V.: *Děti, hry a umění*, str. 45

¹³ Tamtéž, str. 48.

¹⁴ SPOUSTA, V. et al.: *Metody a formy výchovy ve volném čase*, str. 29.

Výchova je procesem promyšleným, řízeným, cílevědomým, na druhé straně umění vzniká bezděčně. V obojím případě však uvažujeme o tom, jak přijít s něčím, co tady ještě nebylo, jak zaujmout návštěvníky (v umění), diváky, nebo ty, kteří byli svěřeni do výchovy.

Výtvarná výchova jako výchova k porozumění výtvarnému umění, má přispět k tomu, aby naše smyslové poznání světa bylo co nejhlubší a nejsprávnější.

1.3 Kýč a vkus

Výše jsem se zmínila o umění a je dobré uvést i **kýč**. Je to jakési paumění, něco nehodnotného, neuměleckého a „*na vnější efekt vypočítavé dílo*.“¹⁶ Kýč je pokleslá výtvarná hodnota v oblasti, která je blízká volnému umění, ale i předmětům užitého umění.

Kýč je jedním z jevů, o nichž se dá dlouze diskutovat a také s každým. Jednak proto, že kýč se mnohým z nás líbí, i když to nahlas málo kdo přizná, ale také proto, že si vždycky setkáme s někým, kdo nám bude oponovat. Když projdeme ulicemi našich měst a nahlédneme do výloh obchodů se suvenýry a pseudolidovou keramikou, když vidíme ty nevkusné reklamy, zaplaví nás vlna studu.

Pod slovem kýč si můžeme představit jakýsi podbízivý výtvarný projev s minimální uměleckou hodnotou. Charakterizuje uplatnění všeobecně srozumitelných a na emoce a pudy diváka působících námětů, postupů a postav. Prvním dojmem při vnímání kýče není originalita a uměleckost provedení nebo ideový záměr, ale samotné vybrané téma, které vzbuzuje jednoznačnou citovou odezvu. Dalším znakem je sentimentalita, přecitlivělost, nevkus, hrubost a násilí. Kýč a brak – brak nepředstírá žádnou uměleckou hodnotu.

*„S kýčem jsme se potýkali a potýkáme, ale on nezmarněn žije dál a vede se mu i v dnešní době dobře. Roste a množí se, sílí a bují.“*¹⁷

---

¹⁵ READ, H.: *Výchova uměním*, str. 20.

¹⁶ TROJAN, R.; MRÁZ, B.: *Malý slovník výtvarného umění*, str.109.

¹⁷ SPOUSTA, V.: *Krása, umění a výchova*, str. 71.

Vkus

*„Zčásti získaná, dobově (slohově) podmíněná a zčásti intuitivní schopnost člověka hodnotit a posuzovat estetické jevy (rozlišovat krásu a ošklivost, soulad a nesoulad a podobně) a celkově se orientovat v estetické sféře. Vkus není jediným ani dostačujícím měřítkem estetické hodnoty výtvarného a architektonického díla; je třeba jej doplňovat a korigovat na základě hlubšího pochopení **norem estetických** a estetických kategorií.“¹⁸*

Po krásném, upraveném prostředí, po upravenosti zevnějšku touží každý člověk. *„Jenom ten, kdo má vkus, se v takovém případě nemylí; vkus však nelze získat jinak než výchovou, při níž si všímáme tvarů a barev a učíme se je oceňovat v souvislosti s účelem, materiálem a technikou, která je vytvořila.“¹⁹*

1.4 Symbol

„Z řeckého symbolon, původně označující předmět rozdělený na dvě poloviny, jež potom sloužil jako poznávací znamení. V estetice označuje symbol vnímatelné zobrazení evokující na základě určité analogie nebo příbuznosti nějaký objekt.“²⁰

Od náboženství až po psychologii a v dalších oblastech lidské činnosti mají symboly důležitou roli. Zapojují představivost a sugerují duchovní aspekty.²¹

„Přítomnost symbolu v uměleckém díle s sebou nese dvojí významnou rovinu: rovinu symbolu samotného a rovinu toho, co symbolizuje. Tato dualita přispívá k myšlenkovému bohatství díla, musí však být odhalena a správně pochopena.“²²

---

¹⁸ Pojmy teorie architektury, dostupné na [www: http://fast10.vsb.cz/depts/226/teorie/pta.htm](http://fast10.vsb.cz/depts/226/teorie/pta.htm)

¹⁹ UŽDIL, J.: *Výtvarná výchova*, str. 8.

²⁰ SOURIAU, É.: *Encyklopedie estetiky*, str. 842.

²¹ Srov. tamtéž str. 842.

²² Tamtéž str. 842.

2 Výtvarné umění

2.1 Základní funkce výtvarného umění v oblasti volného času

Mezi druhy výtvarného umění patří architektura, sochařství, malířství, grafika, průmyslové výtvarnictví, užité umění, scénografie a částečně i výstavnictví.

Níže bych chtěla nastínit, jaké základní funkce má výtvarné umění v rámci volného času.

Terapeutická funkce výtvarného umění spočívá především v relaxaci, kdy u člověka, především po jeho zaměstnání, tedy v jeho volném čase, dochází ke zbavení psychického i fyzického napětí (kterému se člověku určitě v pracovním procesu nedostane), relaxace mu umožňuje, aby dosáhl celkového uvolnění a získal duševní rovnováhu. S touto funkcí je spojena arteterapie. Dále jsem do této funkce patří kromě relaxace i defrustrace, kdy styk člověka s uměním (především na výstavách uměleckých děl) ho dokáže zbavit špatné nálady či deprese, zklidnit ho a ozdravit. Tato funkce se výrazně uplatňuje při interpretačních a tvůrčích aktivitách.

K relaxaci, defrustraci se řadí i psychoterapie, která ošetřuje, léčí člověka a rovněž může docházet i ke zlepšení zdravotního stavu.

Rekreační funkce umění, především výtvarného je založena na oddechu, odpočinku člověka, aby si zregeneroval své síly, zrekreoval se a celkově zotavil. Tato rekreační funkce se vyjevuje zřetelněji ve chvílích, kdy styk s uměním (výtvarným dílem) vytrhuje člověka ze shonu všedního dne, tedy je to doba po zaměstnání, kdy má člověk čas pro sebe, je to jeho volný čas, který mu dává zapomenout na každodenní starosti a nepříjemné životní situace a přivádí jej do příjemného rozpoložení a osvěžuje ho.

Např. když je člověk výtvarně založen, či má opravdu rád výtvarné umění, chodí na různé výstavy do galerií, je to především v jeho vlastním volném čase. Nepochází zde jen k uvolnění, ale také se může na výstavách člověk seznámit s novými lidmi, může docházet k navození sociálních kontaktů. Do rekreační funkce se řadí také zábava, člověk se díky výtvarnému umění může pobavit, osvěžit, rozptýlit, dochází k prožitkům.

3 Motivace

3.1 Pojem motivace, vnější a vnitřní motivace, motivování

Termín odvozen z latinského slova moveo, hýbám. Vyjadřuje přeneseně hybné síly chování, jeho činitele.²³

Charakteristika: „*Motivace je proces usměrňování, udržování a energetizace chování, který, i když vychází z biologických zdrojů, je psychický fenomén, je to psychikou řízený druh regulace. Motivace se dále projevuje jako výrazně systémový jev, je ve funkčních vztazích se všemi ostatními psychickými procesy, je vázána na vlastnosti osobnosti, na fyziologii organismu i na životní podmínky jedince. Za základní vlastnosti motivace lze považovat: směřování chování, energetizaci chování, tj. určování jeho síly a udržování chování, dokud není dosaženo cíle.*“²⁴

Kulturní a sociální základy motivace. Člověk je biologická a společenská bytost, žijící jako příslušník určité kultury, v sociální mikrostruktuře (rodině či jiné skupině). Jeho psychika – i motivace – podléhá kulturním a sociálním vlivům a hlavně vlivům výchovy.²⁵

Motivaci chápeme jako „*souhrn činitelů, které podněcují, energizují a řídí průběh chování člověka a jeho prožívání ve vztazích k okolnímu světu a k sobě samému.*“²⁶

Vnější a vnitřní motivace

Pro rozvíjení motivace především u žáků je nutné rozlišovat mezi vnitřní motivací a vnější motivací. Ta první se vyznačuje tím, že člověk či žák vykonává určitou činnost kvůli ní samé, z vlastní touhy po něčem, poznat víc aniž by očekával pochvalu či odměnu. Vnější motivace je tam, kde působí vnější motivační činitelé, tzn. žák vykonává činnost na popud ocenění, pochvaly či jiné

---

²³ Srov. NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*, str. 101.

²⁴ NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*, str. 105.

²⁵ Srov. NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*, str. 106.

²⁶ LOKŠOVÁ, I.; LOKŠA, J.: *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole: teoretická východiska a praktické postupy, hry a cvičení*, str. 11.

odměny nebo naopak se vyhnul trestu. Většinou je to u nařízení např. ve škole kvůli prospěchu, učí se, že musí.

Motivační činitelé podněcující činnost žáka (Lokšová, Lokša, 1999):

1. vnitřní činitelé: poznávací potřeby a zájmy; potřeba výkonu; potřeby vyhnoutí se neúspěchu a dosažení úspěchu; sociální potřeby, tj. potřeba pozitivního vztahu a potřeba prestiže;
2. školní známky (záleží na náročnosti předmětu, učební látka, na zájmu o předmět, na postoji rodičů k známám a na vztahu žáka k učiteli); odměna a trest; vztah žáka k jiným lidem (spolužákům, rodičům, učitelům, kamarádům), k vlastní budoucnosti a ke společnosti (Hrabal, 1978).

V mladším školním věku převládá vnější motivace, navozování aktivit zvnějšku, velký význam zde hraje právě motivační působení odměn a trestů.

Motivace a motivování

Motivace jako vnitřní proces a motivování jako určitá forma a obsah vnější stimulace, která vnitřní proces motivace vyvolává. Existují dva na sobě závislé základní zdroje motivace. Vnitřní (např. únava, sexus, hlad, různé sociální potřeby) a na druhé straně vnější, „*motivující podněty a situace, které signalizují možnosti dosažení určitých uspokojení.*“²⁷

Východiskem motivace je motivační napětí. Vyznačuje se určitou mírou vnitřní tenze a určitým, zaměřeným puzením, podněcováním k určité zaměřené aktivitě. Východiskem tohoto napětí je stav – potřeba – z něj se pak proces motivace rozvíjí.²⁸

3.2 Motivace ve výtvarné činnosti

Prostřednictvím motivace se děti lépe seznámí s výtvarnými materiály, pomůckami, podklady, nástroji nebo samotným tématem. Získávají přitom

---

²⁷ NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*, str. 108.

²⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*, str. 108.

zkušenosti, znalosti, mají nové zážitky, rozvíjejí svoji kreativitu, fantazii, představivost.

Motivací může být hra, vhodná básnička, příběh, pohádka, písnička či hádanka související s vybraným výtvarným tématem. Poslouží nám k oživení práce nebo jako inspirace. Rovněž se dá využít různých literárních nebo hudebních ukázek.

Ve výtvarné činnosti bývají součástí motivaci i ukázky ilustrací, prohlížení různých obrázků z knížek nebo časopisů. Důležitou součástí motivace je i názorná ukázka výtvaru (děti pak mají jasnější představu, co po nich chceme). Tyto ukázky doplňují vyprávění dospělého.

Díky předloženému námětu, prožitku či ukázce si mohou děti vytvářet určité představy, které pak zpracují ve svých výtvorech, dílech.

4 Mladší školní věk

4.1 Charakteristika raného školního věku

Raný školní věk dítěte je období od nástupu do školní docházky, tj. kolem 6-7 roku až do 8-9 let. Charakteristickým znakem jsou změny v životních situacích, různé vývojové změny, projevující se především ve vztahu ke škole.

Děti v tomto období začínají uvažovat jinak než dřív. V myšlení u nich probíhají vývojově podmíněné změny, jenž jim umožňují zvládat nároky a požadavky učiva a zároveň škola jejich rozumové schopnosti dále rozvíjí.

Období mladšího školního věku je obdobím střízlivého realismu, uvažování o konkrétních situacích. Tento realistický přístup školáka tohoto věku ho vede k tomu, že akceptuje skutečnost jako danost, kde nepředpokládá nějakou změnu a v této formě ji dokáže přijmout.

Východiskem pro tyto děti je zkušenost s vlastními činnostmi, jak zacházejí s různými věcmi, kontakt s různými lidmi. Školní děti upřednostňují ten způsob poznávání, kde se samy přesvědčují o pravdivosti verbálně prezentovaných informací, proto jim na počátku školní docházky pomáhají názorné pomůcky a možnost ověřit si výklad učitele prakticky, na konkrétním příkladu.

Pro mladší školní věk je typické myšlení konkrétních logických operací (respektování konkrétní reality a základních zákonů logiky). Děti se snaží uvažovat logicky a většinou respektují objektivní skutečnost. Oproti předškolnímu věku se dětské poznávání stává objektivnějším a přesnějším. Tento vývojový pokrok je ovlivněn učením.

4.2 Změny v uvažování dětí v mladším školním věku

Tyto změny lze shrnout do několika bodů:

- decentrace
- konzervace
- reverzibilita

Decentrace – dítě mladšího školního věku není příliš omezováno subjektivním pohledem na poznávanou realitu. „*Decentrace znamená odpoutání z vázanosti na zjevné nápadnosti a osobně atraktivní vlastnosti reality.*“²⁹ Dítě v tomto věku posuzuje skutečnost z více hledisek, je schopno uvažovat o jejich vzájemných vztazích a dovede tyto poznatky koordinovat. Souvisí to také se schopností dítěte chápat změny v objektech a situacích, ale zároveň mají určité trvalé znaky.

Konzervace – školák je schopen chápat trvalost podstaty určitého konkrétního objektu nebo množiny objektů, i když se jejich vzhled navenek mění. Chápe, že jde o ty samé objekty a situace i přesto, že se mu mohou jevit jinak. Přibližně se učí posuzovat výšku, počet, šířku a ostatní fyzikální dimenze. Dítě školního věku si uvědomuje, že jestliže se mění zjevné znaky, nemusí docházet ke změně podstaty. Učí se také chápat trvalost různých dimenzí, protože nedovede přenést zkušenost z jedné oblasti do druhé. Rozvíjí se rovněž komplexnější a flexibilnější uvažování.

Reverzibilita – neboli vratnost, tj. reverzibilita různých proměn je významným znakem logického myšlení. Dítě už ví, že ke změně situace dochází při ubrání něčeho. Také ví, že pokud totéž vrátíme, bude zase stejná jako předtím.

---

²⁹ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*, str. 149.

„Rozvoj logických operací se projevuje změnou způsobu manipulace se znaky a symboly“³⁰ př. schopnost chápat vztah mezi písmeny a zvukovou podobou jednotlivých hlásek, členit slovo na hlásky a slabiky, schopnost manipulovat s číselnými pojmy. Závisí to na zvládnutí pojmu trvalost počtu jednotek množiny. Toho dítě dosahuje při uvědomění si stejného počtu něčeho, přestože jsou jednotky uspořádány různým způsobem.

To, že je dítě schopné užívat konkrétní logické operace kladně ovlivňuje porozumět pojmu čas a také chápat čas, řadit různé události, vytváření časového teritoria pro osobní význam, rozlišování období, existence kalendáře a hlavně dítě ví, že čas běží jedním směrem.

Dítě mladšího školního věku získává na svět objektivnější pohled, učí se chápat sociální realitu a vlastní novou roli školáka. Začíná uvažovat o lidech kolem sebe, dovede se k nim nějakým způsobem chovat, snaží se odhadnout, jak se jeho chování k ostatním lidem jeví. Snaží se za všech okolností hledat příčinu dění, vysvětlení.

Učením dochází k rozvoji logických operací. V rámci výuky se dítě učí uvažovat určitým způsobem (dle Vágnerové):

- snaží se chápat souvislosti a vztahy (logické uvažování);
- schopnost nějakým způsobem řešit problémy, používat pravidel (strategické uvažování);
- soustředěnost na detaily a jejich vzájemné vztahy;
- dovednost opakovat potřebné informace;
- využívání myšlenkových operací při řešení problému, hledání základního principu úlohy.

V tomto věku dochází k učení se různými strategiím řešení problémů buď pokusem a omylem (spontánně), nebo usuzováním dle předchozích zkušeností tedy logickým myšlením. Třetím způsobem je učení nápodobou, kdy dítě přejímá již osvědčené řešení situace.

---

³⁰ VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*, str. 152.

4.3 Role žáka v mladším školní věku

Roli školáka, jenž má přesná pravidla, získává dítě automaticky, neuskutečňuje se výběrem. Rituál této role je určený společností, vymezuje její počátek. Dítě získanou roli individuálně specifickým způsobem zpracovává, zaujímá k ní určitý postoj. Ten je dán mírou identifikace s touto rolí, tj. jejím osobním významem a mírou sociální prestiže (tu žákovi role přináší), tj. jejím obecným významem.

Žák se ocitá v roli podřízeného žáka a v souřadné roli spolužáka. Podřízená role žáka je dána institucionálně, s obsahem předepsaným školním řádem a s vždy podřízenou rolí, při níž se rozvíjí dovednosti a schopnosti. Míra úspěšnosti slouží k uplatnění jedince ve společnosti, k volbě jeho životních cílů.

Souřadná role spolužáka, tj. kamaráda a hlavně vrstevníka. Důležitý je zde způsob zvládnutí této role, který ovlivní budoucí strategie chování, neformální sociální vztahy, sociální úspěšnost, být přijímán druhými na stejné úrovni (spolupracovníci) či schopnost získat nějakou pozici. Úkolem jedince je učit se solidaritě, spolupráci, toleranci, sebeovládání, zvládání rolí určitého typu apod.

Role spolužáka se v průběhu školní docházky rozvíjí, dítě může získat ve třídě různé role, sdílí se spolužáky životní zkušenosti a společně řeší problémy.

Role žáka v době nástupu do školy

Dítěti jeho role žáka přináší vyšší sociální prestiž, ale také různé zátěžové situace. Dítě musí chodit do školy, kde tráví téměř všechny svůj čas. Škola je pro něj cizím prostředím, neosobní institucí, většinou chybí pocit jistoty a bezpečí, jako má doma. Školák se učí osamostatnění, přijímá zodpovědnosti za vlastní jednání a jeho následky. Ve škole se dítě musí vzdát potřeby důrazu na vlastní osobnost a tendence přičítat si zásadní význam tzv. egocentrismus.

Dítě je v rodině středem pozornosti, rodiče ho vždy a za všech okolností akceptují. Nyní musí přijmout skutečnost, že je jen jedním z mnoha dětí. Učitel je pro něj zpočátku neznámou osobou a hlavně autoritou, které se musí podřídit, vázat se na něj, což posiluje jeho pocit jistoty a bezpečí.

Žák musí respektovat určité školní normy. Tyto normy kladou důraz na potlačení individuálních potřeb. Motivace k plnění těchto norem zůstává individuálně emocionální a je spojena s osobním vztahem k učiteli.

Dítě v tomto školním věku potřebuje dosáhnout společenského uznání, potřebuje být druhými akceptováno, oceňováno, vzrůstá potřeba ověřit si svoje schopnosti a možnosti. Posilování sebedůvěry dítěte díky jeho pozitivní zkušenosti. Školák má potřebu citové jistoty a potřebu kladného hodnocení. Měli bychom oceňovat žákovy dobré výkony, podněcovat ho ke stále lepším výkonům. Školní úspěšnost je důležitá.

4. 4 Význam vrstevníků pro dítě mladšího školního věku

Adaptace na školu zahrnuje i zvládnutí role spolužáka. Spolužák je vrstevník stejného věku, navštěvující stejnou třídu. Na rozdíl od středního školního věku, děti v mladším školním věku mají mnohem menší subjektivní význam než učitel, kde je tomu naopak.

Třída

Třída je zpočátku vnitřně nediferencovaná sociální skupina, s náhodným složením, kde si spolužáky nelze vybrat. Je stabilní a uzavřenou skupinou, do které nejde libovolně přicházet či odcházet. Třída slouží ke srovnávání výkonu i ostatních dětských projevů, je tedy referenční skupinou. Z pohledu malého školáka je třída subjektivně příliš velkou skupinou dětí – chlapců i děvčat – mezi nimiž zpočátku nediferencuje.

Zprvu se žáci prezentují pouze svým zevnějškem (oblečení). Preference se u dětí však mění pod vlivem zkušeností, ve vyšších ročnících své spolužáky hodnotí na základě jejich dlouhodobých projevů a osobních vlastností.

Třída významně ovlivňuje socializační vývoj školáka. Dítě se ve škole učí navazovat kontakt, komunikovat, procvičuje si různé formy soupeření i způsoby spolupráce.

Děti se chovají jinak při vyučování a jinak mimo vyučování. Pro dětskou skupinu jsou významnější projevy dítěte mimo vyučování, které musí odpovídat určitému standardu. Jedná se především o způsob komunikace – verbální i neverbální – o znalost jazyka a způsob jeho užívání.³¹

Pro mladšího spolužáka je důležitý názor učitele na jednotlivé spolužáky. Závislost na učiteli se nevztahuje jen k sebehodnocení, zároveň ovlivňuje vztahy k ostatním dětem ve třídě.

4.5 Identita školáka mladšího školního věku

Součástí identity dítěte mladšího školního věku je příslušnost k rodině. Rodina je pro ně důležitá, protože zatím uspokojuje většinu jejich potřeb. Školák začíná chápat mnohé rodičovské postoje, jejich motivaci, umí se lépe orientovat v rodinných vztazích. Soužití rodiny představuje komplex interakcí, které jsou projevem vztahu mezi rodiči a dítětem.

Rodina

Úplná rodina zahrnuje oba dva rodiče a děti popřípadě další její členy, mezi které řadíme sourozence, prarodiče.

Otec i matka tvoří součást rodiny jako jedné z významných složek světa dítěte. Celou řadu psychických potřeb školáka uspokojují zcela jistě rodiče:

- saturují potřebu smysluplného učení
- rodiče zdrojem jistoty a bezpečí
- mohou významně ovlivnit uspokojování potřeby seberealizace prostřednictvím svých požadavků na dítě
- představují určitý model pro budoucnost, vzor dospělého chování.

Školák diferencuje rozdílnost jasně vymezených rolí dospělých. „*Dospělí mají ve své roli automaticky zakotvenou formální autoritu, kterou dítě v tomto věku ještě bez výhrad akceptuje.*“³² V rodině se zavedla určitá konstelace rolí. Do těchto vztahů však může zasáhnout nástup dítěte do školy. Role školáka může

---

³¹ Srov. Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*, str. 168.

³² Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*, str. 172.

změnit i jeho roli v rodině např. Postoj rodičů k dítěti. Role žáka má v rodině je profesní role dětského věku.

Role rodičů

Role matky v tomto věku není příliš nápadná, jako by neprošla žádnou podstatnou změnou. Je součástí každodenního života dítěte.

Role otce prochází větší změnou. Otec umožňuje dítěti větší odpoutání od matky, protože představuje jinou alternativu bezpečného vztahu.

- otec je zdrojem informací a zkušeností, které jim mamka neposkytne
- otec představuje jinou autoritu než matka
- otec je modelem mužské role a to hlavně pro syny, chlapec se učí na úrovni nápodoby, pomocí identifikace s otcem, ale také v interakci s ním
- interakce mezi otcem a matkou slouží dětem jako model vzájemného vztahu mezi mužem a ženou.

Velkým rizikem pro dítě může být rozvod rodičů, rozpadající rodina, kdy děti ztrácejí jistotu existence rodinného zázemí. Rodiče se chovají jinak, děti jsou tím dezorientovány a neví, komu věřit. Špatné je, že rozpad rodiny se projeví i ve vztahu ke škole. Nejlepší je těmto situacím předcházet, samozřejmě v rámci možností.

Ve školním věku mají velký význam pro děti nejen knihy a časopisy, ale i televize, film a video. Vliv těchto médií děti ovládá. Jsou pro ně socializačními prostředky, protože prezentují určité modely chování.

Ve vztahu ke čtení se uplatňuje učení nápodobou. Děti si vybírají tu variantu, která je běžná v jejich rodině. Média přinášejí spoustu informací a jsou zároveň socializačními prostředky, protože prezentují určité modely chování. Děti se často snaží tyto modely chování napodobovat. Dítě si v příběhu všimne a především toho, co je pro něj osobně atraktivní a významné.

Některé pořady dítě mladšího školního věku nedokáže správně pochopit např. pořady obsahující násilí. Zde je důležitý vliv rodičů, zda takovéto programy

sledují. Je třeba podpořit úsilí, aby těchto programů bylo co nejméně, není to pro děti žádné pozitivum!

5 Výtvarná činnost dětí a volný čas

5.1 Volný čas a jeho význam

„Volný čas je opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nás pocit uspokojení a uvolnění.“³³

Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost.

U dětí je důležité, a to zejména z výchovných důvodů, aby činnosti, které dělají byly nenásilné, pestré, přitažlivé, účast na nich dobrovolná. *„Míra volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy.“³⁴*

Odjakživa si děti hledaly místa, kde by si s kamarády hrály. Přednost dávají místům, kde mohou rozvíjet svou fantazii, využívat zvědavosti, zažívat dobrodružství. Děti ve městech i na vesnicích prohledávají a zkoumají, již od samotného dětství, své blízké okolí, přemýšlejí o možném postavení „bunkru“. Myslím, že v dřívější době se toto hodně u dětí objevovalo. V dnešní době ale roste mnoho paneláků, rodinných domů, továren aj., tudíž se zužují volné prostory pro děti. Dochází k umělému zakládání dětských hřišť a následnému omezení dětí v jejich tvořivosti. Děti proto vyhledávají jiné prostory, kde by mohly trávit odpoledne po škole, jako např. staveniště, nádraží, prázdné továrny, zpustlé domy, ulice apod. Tento prostor není pouze prostor pro jejich hraní, ale s tím je spojené i nebezpečí.

Mnoho dětí v dnešní moderní době neví, jak smysluplně trávit a využít svůj volný čas, proto některé podléhají nudě. Nemalá většina dětí stráví svůj čas po vyučování u televize, DVD, videa a také hlavně u počítače. Na druhé straně jsou

---

³³ PÁVKOVÁ, J. A KOL.: *Pedagogika volného času*, str. 13.

³⁴ PÁVKOVÁ, J. A KOL.: *Pedagogika volného času*, str. 14.

zde i jedinci, který svůj volný čas tráví ničením keramických odpadních košů, billboardů, telefonních budek, autobusových zastávek, stříkají sprejem po zdech obchodních domů, poškozují auta, kradou a nebo se dopouštějí násilí vůči ostatním.

Z mnohých vyprávění z domova i ze své zkušenosti vím, že jsem se po škole „sebrala“, a domů jsem přišla až večer, to si asi pamatuje mnoho lidí mé generace i starší. Měli jsme partu kamarádů a hlavně stále nějakou činnost, která nám zaplnila volné odpoledne. Rozuměli jsme si, nic si nezáviděli. Dnešní doba je jiná. Vždycky jsem si našla činnost, která mě bavila, už odmala jsem ráda kreslila. Něco jiného je u chlapců, ale znám hodně případů, všichni byli zvyklí po vyučování vyběhnout ven a vrátit se večer. Nepamatuji se, co to byla nuda a mí rodiče také ne.

V nynější době však často volný čas plánují dětem dospělí a tudíž jim zbývá málo času na hru. Chtějí z nich mít ve většině času svůj nesplněný ideál. Plánováním myslím to, že dospělí své děti přihlašují, někdy i násilím, do různých kroužků, ať už výtvarných, tak rybářských, hasičských, hudebních, na jazyky atd. a to dítě to nebaví. Rodiče by měli dobře znát své dítě a jeho představy.

„Umělá nabídka, jak využít volný čas, se stává stále více obchodem a důležitým hospodářským faktorem – areály zdraví, bazény s různými atrakcemi, fitness centra a sportovní střediska se stávají náhražkou přirozených prostor.“³⁵

Domnívám se, že by bylo velice dobré, kdyby nejen ve školních družinách, ale i doma, ve svém volném čase za podpory rodičů (různé rodinné výlety, vycházky, poznávání přírody s rodiči už od nejútlejšího věku atd.) děti trávily volný čas pobytem v přírodě. Probouzí to v nich jak nadšení, tak zvědavost a radost. Je důležité k tomu děti motivovat! Co všechno tam zažijí (ať už je to zpěv ptáků, nory zvířátek, pavučiny, nebo pozorování zvířátek aj.), tak i hry na louce, v polích, v lese, u vody, na horách, při slunci i při dešti (např. na dětských letních táborech) či u moře. Myslím, že je velice podstatné, aby se rodiče začaly dětem již od útlého věku věnovat. Dítě pak bude dobře vedené, na něco zvyklé, tvořivé a bude si umět dobře uspořádat a využívat svůj volný čas.

---

³⁵ VIEHOFFOVÁ, H.; REUYSOVÁ, E.: *Jak s dětmi trávit volný čas*, str. 7.

Jak už jsem se výše zmínila, v dětství jsou „plánovačem“ volného času především rodiče, později, když se s dítěte stává školák, hodně ovlivňuje jeho volný čas učitel, který mu ukládá domácí úkoly i mimo vyučování. Postupem času se u dětí vznikají zájmy. Dítě se s nimi učí nakládat dle svých možností, které mu zbývají po splnění povinností.

Na velkém významu nabývá volný čas především v období dospívání, kdy se vyhraňují potřeby a zájmy jedince. V adolescenci a dospělosti už člověk umí využívat volný čas z pohledu svých životních úrovní.

5.2 Možnosti využití volného času, výtvarná dílna

Způsob, jak využívat volný čas, je jedním z podstatných ukazatelů životního stylu, jako souhrnu životních forem (jedinec je aktivně prosazuje). Všichni máme svůj systém hodnot, tudíž se nám vyvozuje otázka, jakou hodnotu má v životě pro člověka volný čas. Někdo má za největší hodnotu práci, tudíž volný čas je zbytečností, něčím nesprávným. A naopak pro někoho jsou životní náplní právě činnosti ve volném čase, zájmy, hobby.

Velikým ideálem by bylo, kdyby každý uvedl do rovnováhy pracovní (a jiné povinnosti) a svůj volný čas.

Je jen a jen na samotném člověku, jakou náplň svému volnému času dá. V dnešní době je obrovské množství možností, jak využívat své osobní volno k samotnému prospěchu člověka. Ať už děti, školáci, studenti, dospělí či senioři mají možnost sportovního, kulturního, turistického, uměleckého, esteticko-výchovného, přírodně-ekologického, tělovýchovného, pracovní-technického a společensko-vědního vyžití. (dle Pávkové). Stačí jen snaha, chtít pro sebe něco udělat.

Již v mladším školním věku je velmi důležité, a to ze strany rodičů i učitelů, aby smysluplně, ale ne rozkazem, plánovali volný čas svým dětem. Umět dítěti, které ještě není samo o sobě rozhodné, vybrat či nabídnout vhodný zájmový kroužek, podněcovat ho, nenásilně zapojit do volnočasové činnosti. Jak už jsem se výše zmiňovala, dnes je opravdu široká nabídka volnočasových aktivit, zájmových útvarů, kroužků a to ať při základní škole, tak v domě dětí a mládeže,

různých centrech pro volný čas, sdruženích či střediscích volného času apod. Hodně záleží na kreativitě a aktivitě samotného rodiče, kam své dítě dá, jak mu vyhoví, pomůže, poradí s výběrem.

Výtvarná dílna je na našich školách alternativou k běžným formám edukace, je specifickou uměleckou formou. Otevírá cestu k umění prostřednictvím uskutečnění vlastní tvorby. Má společné znaky s kurzem, se seminářem a také s projektem. Proč se o těchto dílnách zmiňují? Protože jsou vhodnou formou volnočasové aktivity (např. realizace o prázdninách, o víkendu). Smyslem je rekreace, relaxace, má kompenzačními a relaxační účinky. Výtvarná dílna má v kontextu volnočasových aktivit (oproti sportovní či rukodělné činnosti) zvláštní duchovní náboj. „Smyslem práce v umělecké dílně je sebevyjádření prostřednictvím výtvarného objektu či akce.“³⁶ Čas strávený vytvářením artefaktu je časem sebereflexe (hledání obrazu sebe sama, svého „já“ k okolnímu světu).

Rozdíl mezi klasickým zájmovým kroužkem nebo lekcemi v základních uměleckých školách a výtvarnou dílnou je hlavně v obsahovém a časovém rozvrhu (nepřerušovaný delší časový úsek), ve vedení (u dílen přizvaným odborníkem) a také je dílna rozdílná v tom, že „během relativně krátké doby by měly vzniknout prezentovatelné výsledky.“³⁷

5.3 Tvořivost a aktivita žáků v mladším školním věku

Tvořivost, **kreativita**, je významná lidská vlastnost, je to proces vzniku nového jevu, změna něčeho, sebeaktualizace s uplatněním vlastních nápadů, postojů, myšlenek; produkce originálních výtvorů ve všech oblastech lidské aktivity. Tvořivost znamená i schopnost řešit problémy, schopnost člověka novým způsobem přetvářet svět a měnit ustálené vztahy mezi věcmi.

Představivost (schopnost znovu vyvolat dříve vnímanou skutečnost) a fantazie (schopnost vytvářet představy) jako nepostradatelné prvky kreativity.

---

³⁶ BABYRÁDOVÁ, H.: *Výtvarná dílna*, str. 136.

³⁷ BABYRÁDOVÁ, H.: *Výtvarná dílna*, str. 81.

Je tvořivost vrozená nebo se jí člověk učí? Názor dnešní doby je, „že vrozené jsou jen určité hranice tvořivého chování člověka.“³⁸

Základní předpoklad k tvořivosti v různých oblastech aktivity má každý z nás. Dětská kreativita se nejčastěji projevuje v kreslení a malování. V mladším školním věku se malování stává konstruktivním procesem, barvy, které dítě používá, odrážejí skutečnost, je schopno zobrazit sociální vztahy a snaha o realistické zobrazení jevů.

Volný čas umožňuje dětem a mládeži značný prostor pro tvořivost. Jeho náplní jsou nejrůznější aktivity, které jsou dětem v jejich prostředí dostupné. Žák se v těchto volnočasových činnostech a zájmech lépe poznává, zkouší možnosti svého uplatnění. Důležitou roli zde hraje styl rodinného života, nabídka školy a zájmových institucí.

Aktivita je chápána jako chování a stav živého organismu, obecná vlastnost člověka, používá se ve významu procesu, zvýšené, horlivé činnosti a ve významu charakterové vlastnosti s hodnotícím akcentem. Aktivní žák je snaživý, velmi intenzivně se snaží dosahovat cílů, přesahuje průměr.

Je mnoho různých aktivit, např. fyzická, technická, umělecká aj., ale já se chci krátce zmínit především aktivitě mimoškolní (ve volném čase, zájmová). Mají v dnešní době žáci po splnění školních a jiných povinností dostatek volného času pro své aktivity? Myslím si, že mají, ale problém je v tom, že žáci mladšího školního věku spíše navštěvují kroužky, které se nekryjí s jejich potřebami, ale s cíli učitelů nebo rodičů. Narůstá také počet hodin pasivního sledování televize, čas strávený u počítačů a na internetu. Rodiče se svým dětem věnují méně a tak volný čas ztrácí svojí hodnotu. Problémem také je, že některé děti již od útlého dětství jsou vedeni ke specializaci na jeden kroužek, např. určitý druh sportu - krasobruslení a už se nevěnují a nerozvíjejí jiné oblasti zájmů. U dětí v tomto věku je velice důležité, aby se rozvíjely všechny druhy aktivit ve vzájemném souladu. Dítě by mělo poznat více možností, jak naplnit svůj volný čas, zjistit, v čem vyniká, co se mu daří, co ne apod. V pozdějším věku pak může docházet ke

---

³⁸ MAŇÁK, J.: *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*, str. 82.

specializaci na jednu aktivitu, které se pak v budoucnu může věnovat. Jednak proto, že ho to baví a že je v dané aktivitě úspěšný.

„... aktivita se vždy projevuje v určitých konkrétních výstupech, které nabývají podoby různých učebních výkonů, projevů a forem práce, na vyšší úrovni jako samostatná práce nebo tvořivá činnost.“³⁹

Aktivita spojená s tvorbou je provázena touhou prožít něco nového, něco, co postrádáme, po čem toužíme.

Přirozeným prostředkem rozvíjení našich schopností vyjadřovat složité a pestré předivo vztahů mezi vnějším (kde žijeme) a vnitřním (mýty, imaginace) světem je edukativní výtvarná aktivita.⁴⁰ Ta, pokud vyžaduje větší fyzickou námahu, se může stát odreagováním při trvalé psychické zátěži.

5.4 Výtvarná činnost dětí ve volném čase

Děti mají dostatek volného času a v dnešní době i hodně možností, jak svůj čas trávit. Nabízí se jim různé sportovní, divadelní, hudební, folkové, rybářské a také výtvarné kroužky a činnosti s výtvarnou prací spojené.

Výtvarná zájmová činnost je nabízena téměř všude a má také své cíle. Mezi hlavní patří rozvoj vkusu u dítěte, rozvoj jeho tvořivosti (kreativity), nápadivosti, uvolnění, získávání nových poznatků, zdokonalení se v dané činnosti, práce s kontaktem s vrstevníky i dětmi staršími i mladšími. Děti poznávají nové kamarády. Při navštěvování výtvarného kroužku se dítě setká i s návštěvami výstav a galerií, ať už ve svém městě (výstavy dětských prací), tak při školních výletech.

Do výtvarné zájmové činnosti tedy patří (dle Pávkové):

- výtvarné osvojování skutečnosti, využití různých výtvarných technik (malba, kresba, grafické techniky, modelování, kombinované techniky)

---

³⁹ MAŇÁK, J.: *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*, str. 39.

⁴⁰ Srov. BABYRÁDOVÁ, H.: *Výtvarná dílna*, str. 17.

- práce s výtvarnými prostředky spojená s experimentováním (hry s barvou, dekorativní práce, modelování a organizace prostoru, výtvarné práce v materiálu)
- poznávání a chápání výtvarného umění (návštěvy výstav, práce s literaturou o výtvarném umění)
- aplikace estetických a dalších požadavků na životní prostředí, kultura chování, stolování, kultura těla a oblékání

Výtvarná zájmová činnost dětí ve volném čase

Mohou to být volnočasové výtvarné činnosti, které probíhají ve školních družinách, ve školních klubech, dále výtvarné činnosti ve střediskách pro volný čas dětí a mládeže, v domovech mládeže, ale také mohou tyto výtvarné zájmové činnosti pro děti probíhat v různých sdruženích dětí a mládeže ve volném čase (Junák, Pionýr, Duha), sdružení dětí a maminek apod.

Zájmové činnosti dávají mnoho možností pro plnění našich výtvarně výchovných úkolů. Jak jsem výše uvedla, jedná se o činnosti jako je např. hravé vytváření a zdobení věcí z různého materiálu přírodního i umělého anebo vlastní kreslení, malování a modelování. Všechny tyto činnosti jsou výchovně vděčné, dobře motivované, protože i z vlastní zkušenosti při práci s dětmi během mé praxe jak v mateřské škole, tak ve školní družině jsem zjistila, že děti vždy nadchlo kreslení, malování, či že budou něco vyrábět. Většina dětí má o tyto výtvarné činnosti zájem a velmi je přitahují.

Děti mají ve většině případů zájem o výtvarné umění již od nejútlejšího věku, kdy se děti postupně seznamují s uměním, začíná se u nich rozvíjet jejich fantazie a hravost. Malé dítě touží objevovat stále něco nového. Výtvarná tvorba a svět umění mu umožní setkání s mnoha materiály, nástroji, podklady, technikami. A právě pro batole je nejdůležitější objevování nepoznaného. Skoro každá maminka se pokouší dítěti ukázat, co všechno se dá s pastelkami kreslit apod. Velmi podstatný je proces, ne výsledek! To znamená, že děti mohou svobodně objevovat různé materiály a jejich vděčné vlastnosti. Nemusejí napodobovat díla dospělých

ani práce svých kamarádů. Neexistuje žádný správný nebo nesprávných způsob, jak by se to mělo dělat, jak přesně kreslit, malovat, modelovat; existuje jen jejich způsob, jejich individuální přístup k činnosti ve svém volném čase. Děti samy jsou umělci. Je úplně v pořádku, když si dítě nebude chtít schovávat všechny své výtvary. Můžou je zahodit, věnovat nebo je třeba rozstříhat na malé kousky a z těch vytvořit jiný obrázek. Hodně záleží na dětské tvořivosti a motivaci dítěte buď rodičem, kdy se dítěti doma ve svém volnu věnuje a také záleží i na vychovatelce či vedoucím zájmového výtvarného kroužku. Hlavní je radost z tvoření a také je velmi důležité, že při získávání nových výtvarných zkušeností prožije dítě mnoho hezkých chvil.

Většina pedagogů, výtvarníků, vychovatelů či „aktivních“ rodičů, kteří se svým dětem věnují ve svém volném čase, mají mnoho možností, jak s dětmi výtvarně rozvíjet jejich tvořivost a zručnost. Jejich cílem je, aby si děti všimaly i obyčejných věcí kolem sebe a pokoušely se je výtvarně ozvláštnit. Při výtvarné činnosti ať už ve školní družině, výtvarném kroužku či doma se dá s dětmi zažít společné dobrodružství při výtvarných hrách, ale dochází i k nevšedním nápadům a netradičním postupům ve výtvarné práci s dětmi nejen ve volném čase.

Pro výtvarnou tvorbu i hry, ať už ji provádíme s dětmi ve škole, školní družině, výtvarných kroužcích nebo právě doma, kdy mají rodiče alespoň něco málo volného času, aby se věnovali svému dítěti, je důležitá dobrá příprava. Ať už je to příprava pracovního prostoru pro dítě, nebo šablona aj. Není tak podstatné, jestli pracujeme doma či ve školní družině, u stolečku nebo na zemi, nebo pokud pracujeme venku v přírodě, je důležité mít kolem sebe jak dostatečné místo na samotnou výtvarnou činnost, tak na položení pomůcek a materiálů. Co se týká pracovního oděvu, u těch nejmenších na tom tolik nezáleží (buď se zašpiní od jídla nebo např. od vodových barev), ale u větších dětí, zejména ve školní družině nebo ve výtvarném kroužku, kam děti chodí po školním vyučování, je dobré nosit věci na převlečení (nějaký starý oděv, ve většině případů postačí starší tričko). Je to velmi podstatné pro dětskou práci. Z praxe ze školní družiny jsem poznala, že

většina dětí, která neměla alespoň tričko na převlečení si pak hodně dávala pozor na své oblečení, a méně se věnovala výtvarné činnosti, kdežto ty děti, které se nemusely o své oblečení starat, měly staré tričko, mohly daleko lépe tvořit, bez nějakých zbytečných okolností.

5.5 Dětský výtvarný projev v mladším školním věku

Dětská kresba je svázána s celkem duševního života. Kreslením se urychluje a obohacuje vnímání představ. Obsahem kresby je latentní zkušenost dítěte s emocionálním momentem. Uplatňují se v ní individuální vlastnosti a vypěstované záliby jedince. V dětské kresbě si obsah - prožitek nebo záměr přizpůsobuje výběr a kvalitu výrazových prostředků dítěti vlastních. Výtvarná činnost přispívá k obsahovému obohacení životní sféry a vyžaduje zkušenost v oblasti výrazových prostředků.⁴¹

Při charakteristice dětského výtvarného projevu respektujeme individuální vývojová období a věk. Z toho nám vyplývají dvě teorie:

1, **teorie stadiálního vývoje**, kde je vývoj dělen na stádia, která jsou věkově ohraničena. V každém stádiu se dítě projevuje jinak, je respektován pouze věk.

2, **teorie typologická**, která respektuje individuálnost v typu, ne věk. Dělí se na psychologickou a výtvarnou. Já se krátce zmíním o **dělení výtvarné typologie**. Zabývali se jí J. Itten, H. Read, C. G. Jung, J. Uždil, Karlavarius. Člení se:

1, podle psychologických schopností:

a, vizuální (intelektuální) typ (vychází ze svého okolí a jeho představy se slitím jednotlivých vizuálních zkušeností vyvíjí jako celek)⁴²

b, haptický typ (zájem o svůj vlastní vnitřní svět pocitů a počitků, zobrazování hmatových či nevizuálních představ)

2, podle způsobu výtvarné formy:

a, analytický x syntetický

b, konstruktivní x impulsivní

---

⁴¹ UŽDIL, J.: *Výtvarný projev a výchova*, str. 91 – 92.

⁴² READ, H.: *Výchova uměním*, str. 154.

c, prostorový x dekorativní (jde především o barvu a dvojrozměrný tvar)

d, grafický x koloristický

3, podle zručnosti:

a, zručný x neobratný

b, povrchní (nejde po detailech) x pedantský (detailní, až moc konstruktivní).

Lze také rozdělovat dle typu introvertního a extrovertního. Dále jestli je dítě plošný, lineární nebo plastický typ.

Nyní se chci specializovat na **mladší školní věk** (6-7let až 8-9let).

Pro mladší školní věk je typické, že respektuje autoritu, zejména učitele. Dítě se nechá vést, nebojí se ničeho, vnímá realitu, nazírá na svět subjektivně. Je to doba maximální „extroverse“. Dítě se neobírá svými vlastními prožitky a citovými problémy, žije v neproblematickém světě věcí a dějů.

Nastává fáze popisného realismu (7 – 8 let). Kresby mají logický charakter nežli vizuální, dítě maluje pocitově to, co o věci ví, jaký k ní má vztah, nikoli co vidí. Pokouší se vyjádřit vše, na co si vzpomíná, nebo co ho k dané věci zajímá. Výtvarný projev se dále obohacuje o řadu detailů, dekorativní podrobnosti na oblečení. Objevuje se profil hlavy člověka od smíšeného typu počínaje, po plný profil. Společně s ním je zachycován i pohyb – figura z profilu. Dítě v tomto věku je schopné převzít kresebné schéma od dospělého (lidská postava, oči, květina, ...).

V období školní docházky vlivem rozvoje rozumu získává výtvarná práce nové kvality. Od spontánního prožitku dítě přechází k estetickému zážitku. Obohacují se grafické typy, kresba přestává být lineární a plošná, předměty jsou seskupovány do hloubky (vzniká prostor), objevuje se řada detailů, blíže charakterizujících předmět. Tvoří se nová schémata (symetrie a asymetrie). Ale nastává také krize tvořivosti – dítě již vyčerpalo náměty a začíná se opakovat – automatismus (tzv. styl stereotypní kresby), je zde potřeba získat nové podněty a nápady.

Dalšími charakteristickými rysy dětského výtvarného projevu v mladším školním věku

- transparentnost (někdy se se vstupem do ZŠ vytrácí) – tzv. rentgenové vidění či průhled do uzavřených věcí;
- nastává tvarová i proporční deformace;
- souměrnost;
- subjektivní perspektiva – maluje tak, jak věci cítí (k čemu má největší vztah, je na papíře největší apod.);
- geometrizovanost, obrysová uzavřenost, dítě nestínuje;
- zobrazuje různé časové roviny na 1 papíře;
- difúzní vidění (rozptýlenost po ploše);
- diferencuje postavu ženy a muže, k postavě přiřazuje předměty, přetrvává vícehledovost (6 – 7 let)
- umisťuje na linku, řadí vedle sebe, začíná vnímat hloubku daného prostor – řadí za sebe.

Kolem 9 roku se objevuje zobrazení skupin lidí, zájem o větší detailnost.

U dětí mladšího školního věku je velmi slabá vůle, objevuje se nestálost, těkavost, proto je dobré vést k včasnému ukončení práce (tím zároveň vůli posilujeme). Při výtvarné práci s těmito dětmi je dobré volit papír velikosti A3, nejlépe polohu v sedě, s nepodpřanou rukou a volností pohybu.

Vliv prostředí, učitele, rodiny a vrstevníků má rovněž svůj význam v obsahu a technice dětského výtvarného projevu.

Své projevy děti hodnotí spíše po stránce věcné, jsou spokojeny s dostatečnou názorností a úplností jejich obrazu. „*O barevné sounáležitosti, plošné kompozici a tvarové zkratce zvlášť neuvažují, ty totiž patří do jejich přirozených schopností.*“⁴³

5.5.1 Symbol v dětském výtvarném projevu a jeho klasifikace⁴⁴

Nejpřirozenějším prostředkem dítěte, skrze který se prezentuje světu, reprezentuje své první zkušenosti, tzn., že po sobě zanechává grafickou stopu, je

⁴³ UŽDIL, J.: *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*, str. 86.

⁴⁴ BABYRÁDOVÁ, H.: *Symbol v dětském výtvarném projevu*, str. 55 – 62.

grafický symbol. Dítě se tedy učí se světem komunikovat nejen graficky, ale také pláčem, gestem, smíchem apod. Intenzivněji transformuje (rituál, řeč, písmo a umění jsou projevy vyššího stupně symbolické transformace) intuitivně pocívaný svět do grafického symbolu. Ten je pro dítě nezbytný hlavně tehdy, kdy není ještě vybaveno schopností dokonale ovládat řeč a písmo, tudíž zvýšenou pozornost věnuje vytvářením grafického symbolu.

Nejzajímavějším tvaroslovím dětského symbolu (příbuzné tvarosloví výtvarného umění moderny) je tvarosloví dětských kreseb a maleb, vznikající ve věku od 5 do 10 let. Je to období, kdy je v dětských kresbách grafický symbol výrazem „nevědomé integrace“ dítěte se světem. Při jeho zkoumání, co se týká výskytu v dětské kresbě, se nabízí přístup, jenž spočívá v hlubinnějším pohledu na celou oblast dětské kreativity.

Klasifikace symbolů užívaných dítětem (dle Babyrádové)

Výtvarná práce dětí obsahuje geometrické obrazce – symboly.

Bod

- nejelementárnější symbol, výraz zastavení, je-li uprostřed – střed;
- body jsou seskupovány do nejrůznějších obrazců – dva body dávají význam, počet bodů jako symbolika numerologie.

Přímka, křivka

- *horizontální linie* jako výraz klidu, odděluje svět pozemský od podzemí, nebo od nebeského světa (pohádkové výjevy u dětí);
- *vertikální linie* výrazem vzruchu, aktivní přístup k životu. Jestliže směřuje do spodního prostoru formátu, je spojována s podsvětím, lidským nevědomím;
- dvě protínající linie tvoří kříž, sigma (esovitě prohnutá linie), spirála. Dítě tím znázorňuje různé předměty (náušnice, součástky strojů, části těla, ...).

Kruh

- velmi často objevující se symbol. Kruh jako hlava, oko, kola, asociuje slunce, světlo; představuje věčný přírodní koloběh a běh událostí lidského života, ve významu naděje a víry;
- universa jako bod ve středu kruhu, symbol pevnosti, stálosti, jistoty, ...

Kříž

- jeden z nejstarších symbolů v umění;
- střet linií, asociuje významy nabyté křesťanskou tradicí;
- kříž ve tvaru T znázorňuje figuru, rovnoramenný kříž – vyváženost a harmonie v přístupu ke světu, duševní aktivita je symbolizovaná diagonální a vertikální linií.

Čtverec a jiné kvadratické útvary

- symbol pozemskosti;
- děti komponují své obrazy v kvadraticky členěná schémata – čtverec jako samotné čtvercové kompoziční uspořádání – dítě touží po vnitřní stabilitě, vyrovnanosti;
- výraz čtvernosti živlů (voda, vzduch, oheň, země);
- rozdělení úhlopříčkami – symbol protikladů.

Spirála

- znázorňována levotočivou (pekelné zatracení) či pravotočivou (dobro, posvěcení, štěstí, nebe) linií, s otáčením kolem své osy;
- ve všech kulturách je významným grafickým symbolickým elementem;
- otevřený, dynamický útvar (dynamika změn probíhajících v kosmu, fixována na osu k pevnému řádu);
- představa pevného středu kosmu (stálosti) a pohybu (proměnlivosti);
- významem spirály je energie.

Labyrint

- z řeckého labyrinthus – labrys – dvojitá sekera symbolizující lunární božstvo;
- symbolizuje řád směřující k ovládnutí přírody, šifra pro vyjádření složitosti vztahu člověka k přírodě;
- má archetypický význam – bludnost, složitost, smysluplnost;
- mívá různé podoby: spirálová ve tvaru kruhu, pravouhlý tvar meandru.

Symetrie

- konstantní rys dětského výtvarného projevu;
- souměrnost kresby na pravé a levé straně;
- harmonický vztah jednotlivých kompozičních elementů k výslednému celku.

Dětské mandaly

- ornamentální zdobný kruhový obrazec (v Indii k rituálním účelům – vyváženost vnitřního světa člověka)

- dají se z nich vyčíst psychické rysy osobnosti

- mandalické útvary u dětí sledovala Rhoda Kellogová: „*existuje něco jako inteligence vidění, oko a ruka dítěte jsou důležité pro rozvoj celkové inteligence*“⁴⁵;

„... *kruh nebo koule je osamocena, stává se hlavním objektem obrazu. Obraz je rozčleněn v pravidelné geometrické dílce, základem je obyčejně čtyřka, a konečně se stává přesnou a někdy umně provedenou mandalou*“ (Read, 1967, str. 214.).

6. Výtvarná činnost ve školní družině

Výchovné zařízení jako je školní družina je základní formou výchovy mimo vyučování. Je to zároveň péče o děti, jejichž rodiče navštěvují denně své zaměstnání. Školní družiny fungují během školního roku, někdy dle potřeby i o prázdninách. Navštěvují je většinou děti téže základní školy, při které školní družina funguje. Věková hranice je 1. – 5. třída. Při své praxi ve školní družině jsem zjistila, že mají některé děti starší 11 let možnost v družině strávit čas do doby, než jim jede autobus do svého bydliště. Nebo tam chodí žáci, kteří navštěvují školní družinou zorganizovaný buď výtvarně pracovní, folkový či sportovní kroužek (tyto kroužky jsou vedené ve většině případů vychovatelkami školní družiny).

Jednou z nejpreferovanějších výtvarných činností je kreslení, malování a modelování.

Mezi další výtvarné činnosti ve volném čase, zejména ve školní družině, jak už jsem se výše zmiňovala, patří kromě *kreslení, malování a modelování* také *výchova výtvarným uměním* (besedy o umění) a také tzv. pomocné techniky, jako je *skládání, vystřihování, nalepování* apod. Ty mají zejména význam pro malé děti a mladé školáky. Děti si procvičují jemnou i hrubou motoriku, upevňují

---

⁴⁵ BABYRÁDOVÁ, H.: Symbol v dětském výtvarném projevu, str. 62.

si práci s materiálem – nůžky, štětce, jeho správné držení, práce s lepidlem, tuší, vodovými barvami, temperovými barvami, osvojují si již získané poznatky z výtvarné výchovy jako povinného předmětu na základní škole. Dítě se učí pracovat s různým materiálem, jakou jsou látky, přírodniny, sušiny, různé druhy papíru, noviny aj. Zároveň při práci s těmito a jinými materiály děti poznávají jejich vlastnosti. Učí se, jak správně pracovat na své pracovní ploše, jak udržovat pořádek svého pracovního místa. Výtvarná činnost jako celek má dále značný význam jak pro rozvíjení dětského smyslu pro tvar a barvu, pro strukturu hmoty, tak pro rozvíjení citu pro materiál, pro vhodnost jeho užití.

6.1 Kreslení ve školní družině

Během poslední doby se ukazuje, že dětská kresba je jedním z nejvhodnějších přístupů k poznání osobnosti dítěte. „*Kresba není pouhou hrou nebo sněním, zahrnuje v sobě jak hru a snění, tak realitu, takže ji nelze opomíjet.*“⁴⁶ Kreslení jako hra – ke kreslení většinou nikdo, ani vychovatelka, ani rodič, nemusí dítě nutit, kreslení ho baví. Co se týká snění, tak se na výkresu dítěte objevují nevědomá i vědomá přání. A realita znamená, že dítě je při kreslení motivováno tím, co ho zajímá nebo trápí, kreslí, to co si myslí, jak to vidí ono samo. Nakreslený výkres si většinou dítě odnáší domu pro rodiče, které má rádo, nebo obrázek zůstává ve školní družině, kde se vystavuje na nástěnku (dítě je na svůj výkres pyšné).

Je prokázané, že dítě, které má ve škole jen zřídka možnost kreslit, objevují se u něj jednotvárná znázornění, zpracovává stále stejné náměty a používá stejné barvy. Na druhou stranu dítě, které navštěvuje školní družinu (samozřejmě i výtvarný kroužek či zařízení, kde se věnují výtvarné zájmové činnosti, jak jsem výše jmenovala), má o hodně více možností, více je motivované k různým kresebným námětům, má zde možnost využívat jak **tradičních kresebných materiálů**, jako je tužka, pastelka, ale také může využít fixů, uhlů, křídových pastelů, voskových pastelů, rudky. Kreslit se dá i na procházce, která je taky

---

⁴⁶ DAVIDO, R.: *Kresba jako nástroj poznání dítěte*, str. 15.

jednou z možností, jak se dá ve školní družině trávit čas po školním vyučování, tedy volný čas dětí. Z vlastní zkušenosti z praxe vím, že hodně záleží na vychovateli, co všechno dětem dovolí, co ne, jaké jsou její nápady a motivace.

Mezi *netradiční kresebné materiály* patří dřívko, větvička, špejle, obrácený konec štětce, houbička, hřeben, polystyren, nit, provázek, hřebík, stéblo, kartáček, rákos, ...

Děti mají ve školní družině dostatek času a prostoru k využití právě výše jmenovaných kresebných materiálů.

Kresba je u dětí velice důležitá, nejen, že se z ní dá vyčíst hodně věcí, jako například vztahy v rodině, nálady dětí, jejich nápaditost, ale také kresba dokáže dítě uvolnit, zmírnit fyzické i psychické napětí a to nejen u dítěte. Dítě kreslí dle námětu a motivace (při řízené výtvarné činnosti vychovatelkou) nebo z vlastního zájmu dle vlastního nápadu, dítě chce dát něco na „venek“, „na světlo“.

Kreslení u dítěte rozvíjí pozorovací smysl, vede k získání výtvarných dovedností. *„Odpočinkový charakter kreslení některým jedincům pomáhá získat odstup od problému, který se jim nedaří vyřešit slovně, četbou ani přemýšlením.“*⁴⁷

Kreslení ve školní družině, různých výtvarných kroužcích, ale také i ve škole je především prostředkem, jak k dítěti nalézt cestu. Můžeme mu tak pomáhat při získávání dovedností, znalostí a návyků. Jde taky, jak už jsem se výše zmínila, o samotné lepší poznání dítěte. Vychovatel či nějaký vedoucí a tak i rodič by měli v kresbě pátrat po tom, zda působí harmonicky, nebo disharmonicky. Je to jednak, o tom, co a jak dítě znázorňuje (když např. kreslí dveře, malinké nebo veliké, umožňuje vytvořit si představu o vztahu panujícím mezi rodiči a dítětem). Svůj význam mají i barvy v dětském výtvarném projevu. Jsou děti, které používají mnoho barev pro svůj výkres, různé zářivé, příjemné, nebo naopak jsou děti, které barvy nepoužívají.

---

⁴⁷ DAVIDO, R.: *Kresba jako nástroj poznání dítěte*, str. 106 – 107.

Kreslení u dětí ve školní družině se rozděluje na **kresbu z představy**, v 1. – 3. ročníku dítě zobrazuje to, co o věci ví, odezírání se teprve učí. Od 4. ročníku děti **kreslí podle názoru** (předměty denní potřeby, nářadí apod.). Žáci se naučí postihovat tvarový základ zobrazovaných věcí a předmětu s ohledem na funkci. Součástí kresby je i grafomotorické cvičení, které je velice důležité, kreslíme s dětmi ve vzduchu, provádíme náznakové pohyby (např. mráčky, větší mráčky a mraky, sluníčko, procvičujeme prsty – děšť aj.).

Další je **tematické kreslení**, kdy dítě zobrazuje děje, situace, které samo zažilo, příběhy z četby, divadla, filmu. Vyjadřuje svůj vztah k přírodě i společnosti. Vychovatel může pro motivaci používat ilustrace, reprodukce i náčrty na tabuli. Zde je důležité, že je posléze musíme smazat! Děti mají hodně ve zvyku námět opakovat a vedou dítě k pohodlnosti. Je dobré nechat dítě samostatně přemýšlet nad námětem.

Dále se využívá **dekorativní kresba, figurativní kresba a ilustrační kresba**.

Zmínila jsem se o kresebných motivech a námětech (druhy kreseb), a tudíž mi přijde zajímavé uvést i **netradiční kresebné náměty**, jako je například kresba se zavřenýma očima, kresba na základě sluchového, chuťového, čichového, pohybového, vizuálního vjemu nebo studijní kresba detailu.

Další významnou výhodou kreslení ve školních družinách, školních klubech, výtvarných kroužcích a zařízeních volného času, kde se věnují výtvarné činnosti, je fakt, že se mu mohou věnovat i děti, které z různých důvodů, buď doma nemají prostor ke kreslení, nemají dostatek pomůcek (cena), nemohou kreslit doma.

Na závěr bych chtěla k tématu kreslení jen dodat, že kreslení umožňuje nejen u dětí uvolnit pudy, což vím z vlastní zkušenosti, protože když mám chuť a čas, tak ve svém volném čase ráda kreslím. Dítě se kresbou vyjadřuje a uvolňuje. Myslím si, že hodiny strávené výtvarnou činností, ať už je to doma ve svém volném čase, ve školní družině, ve výtvarném kroužku aj. mohou přispět k jeho dalšímu harmonickému vývoji.

6.2 *Výchova výtvarným uměním ve školní družině*

Další činností, která patří do výtvarné výchovy ve školních družinách, je *výchova výtvarným dílem* (besedy o umění). Děti se seznamují s nejvýznačnějšími díly výtvarného umění našeho i světového. Počínaje dětskými knihami s různými ilustracemi. Cílem besed o umění je podpora a rozvoj vnímavosti a citu dítěte, obohacování jeho představ.

Výchova výtvarným uměním je jednou ze složek estetické výchovy. Estetická výchova, ať ji provádíme ve škole nebo ve školní družině, má jeden cíl. „*Nemá jen vést děti k vnímání a objevování krásy, která nás obklopuje v přírodním a společenském dění a v uměleckých dílech, ale má je už učit tuto krásu přenášet do vztahů k lidem a do úpravy prostředí.*“⁴⁸ Život dětí ve školních družinách dává mnoho příležitostí k rozvinutí této výchovy. Myslím tím úpravy prostorů a stěn kolem a vně školní družiny, zdobení zdí a oken, nástěnek. Děti ve školní družině jsou vedeny k této činnosti. Vždyť je to jejich prostor, jejich místnost, místo, „koutek“, kam se rádi vrací, kam by se měly rády vracet, po školním vyučování.

Z praxe vím, že jakákoliv motivace či zmínka, o tom, že si budeme něco vyrábět, malovat, kreslit, pak si výtvořiny vystavíme, vždycky vzbudila u většiny dětí velký zájem. Když děti poté vyzvedávají rodiče, jsou pyšní a velice rády se chlubí, na nástěnkách a výstavkách ukazují své výrobky či výkresy.

6.3 *Malování ve školní družině*

Malba je výtvarná technika, jejímž hlavním vyjadřovacím prostředkem je barva.

Podle způsobu malby a druhu použitých barev můžeme rozdělit malířské techniky na suché a mokré. Při malbě suchými materiály (jako jsou pastelky, křídly, voskové a olejové pastely, viz. *kresba*) pracujeme přímo, bez namáčení do tekutiny. Při malbě mokřými materiály (např. akvarelem, kvašem, temperou, olejem aj.) na podklad nanášíme barvy zředěné příslušnou tekutinou; vodou, terpentýnem, aj.

---

⁴⁸ NĚMEC, J.; PUCHÝŘ, R.; ZHOŘ, I.: *Výtvarná výchova v družinách mládeže*, str.12.

Děti, které navštěvují školní družinu jsou ve věku 7 až 11 let, měly by již znát základní a sekundární barvy a míchání barev.

Malířské techniky vhodné pro práci s dětmi ve školní družině

Nejpoužívanější technikou je **akvarel**, malba vodovými barvami. Je to jedna z nejstarších malířských technik. Akvarelové neboli vodové barvy se ředí vodou. Pro školní práci nebo pro práci ve školní družině, ve výtvarném kroužku postačí běžné vodové barvy v sadách po 12 až 24 tónech, jinak akvarelové barvy pro výtvarníky, zvané mistrovské, obsahují škálu barev s 24 a více odstíny.

Pro techniku akvarelu jsou vhodné měkké vlasové štětce různých velikostí, kulaté i ploché. Nejvhodnějším podkladem pro malbu vodovými barvami je hrubozrnný akvarelový papír, jinak při práci s dětmi se většinou používá bílý kreslicí nebo přírodní papír s hrubším povrchem.

Další vhodnou malířskou technikou je **tempera**. Temperové barvy mají velkou krycí schopnost, rychle schnou a jejich mísením vznikají řady barevných odstínů. Ze zkušenosti při práci s dětmi ve školní družině vím, že dětem postačí sady tub po 6ti až 10ti barvách. Děti se tak učí samy si míchat různé odstíny barev, experimentují.

Pro tuto techniku jsou vhodné štětinové štětce nebo pružné vlasové štětce. Štětinové se používají k roztírání husté barvy ve větších plochách, vlasové štětce jsou vhodné pro malbu řidší barvou. Štětce je dobré volit dle podkladového papíru a jeho formátu, při práci se většinou používá více štětců, ne pouze jeden. Co se týká podkladu pro temperovou malbu, tak jsou vhodné mírně savé, bílé kreslicí papíry, kartony (např. když si děti vyrábějí kulisy pro divadlo či pohádku apod.)

Náměty netradičních postupů v malbě

Pro děti jsou přitažlivé zejména netradiční malířské postupy, které jsou založeny na kombinování různých technik a na používání neobvyklých materiálů a pomůcek.

Mezi netradiční postupy patří zrcadlové otisky, tiskátka (možnost si je udělat z jablka nebo brambory), rozfoukaná skvrna (na papír se kápne velká kapka

rozředěné barvy a postupně se do stran rozfoukává), stříkání barvy na podklad pomocí kartáčku (kartáček se namočí do barvy rozředěné vodou a postupně se pohybem ruky ve vzduchu stříká na podklad) a jiné. Díky různým perfektním knížkách, časopisům a příručkám, které v posledních letech vycházejí, je nejenom malířských technik veliké množství, je z čeho čerpat náměty.

Co se týká námětů her s barvou, je toho taky mnoho, co s dětmi ve volném čase dělat; např. otisky dlaní, chodidel, listů, korku, zmuchlaného papíru na podklad, poté je možnost dokreslení výtvoru, dále zapouštění barev do mokrého podkladu aj. Hry s barvou jsou založeny na přirozené touze dětí dotýkat se barevné hmoty a experimentovat s barvou. Nejmladším dětem vyhovují prstové barvy, hygienicky nezávadné a umyvateľné.

6.4 Modelování a prostorové vytváření ve školní družině

Hlavním cílem těchto dvou činností je především rozvíjení jemné a hrubé motoriky u dětí mladšího školního věku. Děti by si měly u této činnosti rovněž zpřesňovat představy a myšlení, naučit se pracovat plastickým i sochařským způsobem. Důležité je, aby tuto práci děti vždy dokončily!

Děti se před vstupem do základní školy seznamují s hlinou již v mateřské škole, učí se hnětení, kroužení, učí se tvořit jednoduché geometrické tvary – základ v kouli – váleček, placka, poté skládání geometrických tvarů v celek, dále se učí figurativní tvorbu – modelují postavy a zvířata především. Je zde důležité se naučit spojovat části v celek!

Při této činnosti se pracuje buď jednotlivě, nebo ve skupině. Záleží na prostoru samotné družiny, někde mají více místa, mohou pracovat u stolů všechny děti a jinde se musí děti střídat, některé děti pracují, modelují a druhé si hrají individuální hry např. na koberci. Je na vychovatelce, jak si činnost s dětmi uspořádá.

Vhodným materiálem pro modelování a prostorové vytváření je hlína, plastelína (u dětí velmi oblíbená, měkká, tvárná), modurit (málo tvárný, vhodný pro ozdoby a figury), těsta (vizovické, slané), ale i sádra, písek (velmi oblíbený), sníh.

6.5 Samotný proces výtvarné činnosti ve školní družině

Je dobré začít volbou námětu, co budou děti dělat. Co se týká volby námětu či techniky, tak musí být přiměřená věkovým zvláštnostem dítěte. Každé dítě je jiné, jinak kreativní, má jiné schopnosti, každé dítě baví něco jiného, na toto všechno je třeba v pozici vychovatelky brát vždy ohled. Je vhodné vymýšlet pro děti náměty, které je zaujmou, budou pro děti přitažlivé, budou je bavit a také se budou hodit do daného období (buď jaro, léto, ...; nebo Vánoce, Velikonoce aj.).

Výtvarná činnost by měla dětem dávat uspokojení ze zdařilého výsledku práce. Je dobré zvolit takovou výtvarnou činnost, na kterou má vychovatelka dostupný materiál a vhodné pracovní podmínky (dostatečný prostor pro danou výtvarnou činnost), důležitá je motivace! Výtvarnou činnost a její postup je třeba zřetelně, nahlas a přesně vysvětlit, aby ji pochopily všechny děti. Námět musí mít také svůj význam, smysl, proč to děti dělají (například motivací je roční období, nastávající výtvarná výstava, kvůli výzdobě třídy apod.). Když se práce dětem uloží, je velmi důležitý individuální přístup k dětem (některé potřebují s něčím poradit; vychovatelka by měla být k pomoci a radě). U předvádění úkolu dětem je důležité, aby si vychovatelka pomáhala názornou ukázkou, to je pro děti opět velká motivace. Vychovatelka při práci dětí dbá na upevňování již získaných návyků a dovedností z mateřské školy a také dbá na základní hygienické návyky (správné držení těla při práci) a návyky pracovní (péče o materiál a pomůcky, úklid), jak už jsem se výše zmiňovala.

Hodnocení prací probíhá v závěru výtvarné činnosti. Vychovatelka chválí všechny práce dětí! Dobré je si práce vystavit, prohlížet a s dětmi je rozebírat, mluvit o nich, dát dětem prostor k sebevyjádření (popsat své dílo i práce vrstevníků). Přitom si mohou zopakovat své znalosti o barvách, výtvarných technikách apod. Vhodná je i hra s výtvary. Fotografování i videozáznam o dílech je také velice vhodný, např. kvůli výstavám.

Zakončení výtvarné činnosti můžeme využít i k upevnění poznatků o daném tématu, je to prostor pro hádanky, opakování písniček, básniček, se kterými jsme děti seznámili při motivaci.

Z vlastní zkušenosti vím, že je dobré předem si udělat přípravu výtvarné činnosti, kterou chci s dětmi dělat!

B Praktická část práce

7. Úvod k praktické části

V praktické části jsem si stanovila za cíl zpracovat projekt, zaměřený na metodiku výtvarné činnosti pro děti mladšího školního věku. Co se týká přesného vymezení věkové kategorie, tak jsem si zvolila děti prvních tříd základní školy, navštěvující školní družinu.

Cílem projektu je rozvíjet u dětí kulturní potřeby prostřednictvím výtvarné výchovy, rozvíjet tvořivost. Vést děti k výtvarné výchově, výtvarnému citění (také vkusu) skrze nejrozličnější výtvarné techniky a práce s různým materiálem. Projekt podněcuje v dětech aktivitu, tvořivost, vnitřní motivaci k činnosti. Chtěla jsem si ověřit poznatky z výtvarné výchovy, pedagogiky, které jsem získala v teorii a také zjistit, jak děti budou pracovat, nakolik je výtvarná činnost baví, zda jsou schopny v tomto věku dobré kolektivní a individuální práce a také zda jsou schopny se mnou a mezi sebou spolupracovat, naslouchat mi.

Přes velké zvažování, co se týká výběru tématu, jsem usoudila, že s dětmi budu realizovat výtvarné činnosti na téma „Shrek“. Musím se přiznat, že jsem moc neváhala nad tím, jestli zvolit české pohádky, jako je Popelka, Zlatovláska nebo jiné filmové klasiky, ale rovnou jsem přešla do světa dnešních dětí, kde převažují kreslení a animovaní hrdinové z filmů jako je Doba ledová, Batman, Spiderman, Auto apod. Právě v tomto filmovém žánru mi přišel velice vhodný film „Shrek“. Domnívám se, že „Shrek“, jeho filmové zpracování, bude pro děti velikou motivací k celému výtvarnému projektu. Hodně mi záleží na tom, aby motivace byla pro děti dostačující, silná, pestrá a smysluplná. K tomuto tématu se vztahuje značné množství obrazových příloh, samolepek, vychází pro děti nový časopis „Shrekovy výpravy“. Film je humorný, pro děti celkem přijatelný (přínosem pro mou práci je, že vulgarismy ve filmu obsažené se nemusí vůbec používat, upozornění dětí na jejich nevhodnost a nepotřebnost), hlavně dostupný a jak jsem správně tušila, převážná většina z nich ho bude dobře znát. V dnešní době je těžké se vyhnout nějakému zakazování takto dostupných filmů. Dále se mi na tomto filmu líbí, že se vyznačuje obrovskou barevností, složením z hodně pohádkových

postav, zvířátek a podstatné je, že tam, jako v každé pohádce, nechybí symbol dobra a zla.

Jednou z otázek mého projektu bylo jakési ověření mých předpokladů, nakolik se dané výtvarné činnosti povedou zrealizovat a jaké budou výsledky! Záleží mi na tom, abych dala dětem prostor k sebevyjádření, seberealizaci, uspokojení potřeb, rovněž je pro mě důležité, aby po celou dobu realizace projektu panovala mezi mnou a dětmi a také dětmi samotnými pozitivní atmosféra.

Smyslem tohoto projektu a dalším mým cílem je, aby měly děti ze svých výtvarných výtvorů radost, měly z nich dobrý pocit.

8. Výtvarný projekt pro děti mladšího školního věku – děti prvních tříd – na téma „Shrek“

Na prvním setkání jsem se s dětmi seznámila a rovněž jsem jim představila úkol, který po nich budu během celého našeho setkávání chtít, v rámci možností, splnit.

K realizaci projektu mi velice pomohlo filmové zpracování Shreka, obrázky z internetu, samolepky, časopisy a různé rekvizity, týkající se tohoto daného tématu. Také jsem využila dětské literatury a také literaturu týkající se různých výtvarných činností pro děti výše uvedeného věku.

Výtvarný projekt probíhal o Velikonocích, což je období pro širokou škálu výtvarného tvoření. Snažila jsem se nalézt taková témata, která lze přiřadit k tématu Shrek a také k Velikonocům.

Následně budu uvádět výtvarné činnosti, které jsem ve školní družině s dětmi vyráběla. Nebudu samostatně u každé činnosti uvádět věk, protože ten jsem zmínila výše a také nebudu uvádět počet dětí. Pokaždé byl jiný, protože se dá hodně špatně odhadnout, kolik dětí do družiny ten daný den přijde. Vždy jsem měla pro děti připravené větší množství výtvarných pomůcek, materiálů, šablon, aby bylo pro všechny dost. Když byl velký počet dětí, pracovala jsem s nimi po skupinkách (lépe jsem se mohla individuálně každému věnovat). Ke všem (kromě kolektivní koláže „Shrek“) uvedeným výtvarným činnostem jsem měla pro děti

připravenou názornou ukázkou výrobku či výtvaru, popř. jsem jim to názorně ukazovala, aby můj výklad lépe pochopily.

Jen bych chtěla dodat, že celou škálu výtvarných činností začínám malbou na květníky a setím ovsu, aby si děti mohly postupně květník doplňovat o výtvary a hlavně, aby si ho mohly na Velikonoce odnést domů i s vyrostlým ovsem.

9. Ze „zamračených“ květníků veselé (viz. Příloha I)

Cíl: seznámení dětí s akrylovými barvami, malba na atypický materiál - podklad. Rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii při barevném zobrazení pohádkové postavy, učit se tvůrčímu přístupu k méně obvyklému materiálu.

Časové rozmezí: cca 60 minut s přestávkou

Pomůcky: hliněné květníky, noviny, tenké štětce, kalíšky na barvy, akrylové barvy, hadříky, obrázky z filmu Shrek

Úvod: motivace: cca 10ti až 15ti minutová (dle pozornosti dětí) ukáзка z filmu Shrek, následné povídání si o ukázce, barvách postav (kdo jak vypadal, jakou má barvu, tvar), obsazení zvířátek. Předem jsem si pro děti připravila názornou ukázkou. Dětem jsem řekla, že květníky budou pro Shreka, aby si mohl vyzdobit jeho chýš a měl to tam hezké.

Grafomotorické cvičení: s dětmi jsme si procvičili ve „vzduchu“ kroužení celými pažemi, poté rukou a následně jen prsty (pohyby ve tvaru mraků, slunce, deště).

Výtvarná činnost: dětem jsem vysvětlila, že každá barva musí mít svůj štětec, nesmí se to míchat, dbát na otírání barvy o kalíšek, aby nám netekla po květníku, dávat pozor na kamarády vedle sebe, abychom jim štětcem neublížili. Také dávat pozor na květník, je křehký a hladký, mohl by vyklouznout z ruky a rozbít se.

Děti následně malovaly různé motivy z filmu Shrek, měly na stolcích i obrázky, aby měly neustálou představu o postavách a barvách. Neustále jsem je podněcovala k malbě, doplňovala jim informace o postavách, nechyběla metoda individuálního přístupu. V průběhu činnosti jsem dětem vytvořila vizitku se

jménem, kterou jsem položila na připravené podkvětníky, aby si děti květníky poznaly.

Závěr: zhodnocení činnosti. U stolků jsem vždy pracovala s menší skupinou dětí (cca 6), abych se jim mohla dostatečně věnovat. Děti si květníky nechaly zaschnout na vyhraněném místě, poté jsme si o nich společně povídali... Každému, kdo chtěl mluvit, jsem dala prostor k sebevyjádření, co maloval a proč, jestli se mu to líbí, zda se mu líbí také květníky svých vrstevníků. Kdo mluvit nechtěl, nenutila jsem ho. Zajímalo mě, jak se dětem pracovalo s materiálem – květníkem. Děti často odpovídaly, že měly strach, aby jim nespadnul, ale jinak dobře.

Z mé strany získaly pochvalu všechny děti! Květníky se dětem hodně povedly, samy z nich měly obrovskou radost. Děti se s akrylovými barvami seznámily rychle, nenastaly žádné problémy, nemíchaly barvy do sebe a velmi se snažily, aby jejich výtvar byl co nejhezčí.

10. Setí ova do namalovaného květníku (*viz. Příloha II*)

Cíl: podněcovat smysl pro pořádek kolem sebe, do jisté míry podporovat čistotu atypického materiálu – květníku, procvičení jemné a hrubé motoriky při práci s přírodním materiálem

Časové rozmezí: cca 20 minut

Pomůcky: již namalované květníky dětí, hlína v kbelíkách, oves, podkvětníky, lopatičky, vodu na zalití, noviny, kamínky na dno květníku, kniha Kytice, kytky, kytičky (ilustrace z knihy pro názornou ukázkou).

Úvod: motivace: s dětmi jsme si na koberci vyprávěli o sázení květin, obilí, co všechno se může do hlíny sázet a v jakém období, jak to vypadá (ukázka obrázků květin a obilí), jak se o to musíme starat, co je typické na Velikonoce. Navázala jsem na to, že si taky zasadíme oves do našich namalovaných květníků, abychom je neměli prázdné a mohli jsme je dále využívat. Upozornila jsem děti na to, že

teď budou mít malou povinnost a to každodenní zalévání svého květníku, aby nám oves do Velikonoc vyrostl.

- poté zazpívání písně „*Travička zelená*“⁴⁹ (viz. *Příloha III*). Děti se ve dvojicích procházejí po prostoru tak, aby se druhých dvojic nedotkly. Zároveň se spojené ruce mírně houpají.

Pracovní činnost: upozornila jsem děti na práci s hlínou, na pořádek kolem sebe. Každé dítě dostalo jeden kamínek, který vložilo na dno (střed - díru) květníku. Poté každý sám nasypal do $\frac{3}{4}$ květníku hlínu, na vrch se nasypaly semínka ovesa, dále zase trochu hlíny a každý si svůj květník donesl na veliký tác a zalil vodou.

Závěr: zhodnocení činnosti. Ptala jsem se dětí, jak je činnost bavila, jak se jim s hlínou a ovsem pracovalo (při činnosti jsem je nechala rozmačkávat větší hroudy hlíny, aby si materiál pořádně osahaly).

Děti se velice snažily, dbaly na čistotu materiálu a čistotu prostoru kolem sebe, holčičky měly větší cit pro práci s hlínou. Obávala jsem se chlapců, zda je činnost bude bavit. Musím říci, že se jim dařilo, bez problémů spolupracovali. Každý žák si květník donesl na předem připravené podkvětníky se jménem. Všechny děti ode mě získaly pochvalu!

11. Papírová koláž „Shrekiáda“ (viz. *Příloha IV*)

Cíl: rozvíjet kreslířské schopnosti, umět využít celou škálu barev. Zdokonalovat dovednost při zacházení s papírem – stříhání, lepení. Rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii při figurativní kresbě.

Časové rozmezí: cca 40 minut

Pomůcky: bílé papíry velikost A3, velký balící papír formát A2, lepidlo, nůžky, olejové pastely

---

⁴⁹ DVOŘÁK, V.; PRCHAL, J.: *Já písnička: zpěvník pro žáky základních škol, I. díl*, str. 67.

Úvod: motivace: 15 minutová filmová ukázka, povídání si o barevnosti Shreka, jeho kamarádů zvířátek, jak všichni vypadali, jaké oblečení měli na sobě – ukázka obrázků z časopisu.

Výtvarná činnost: na bílý papír A3 každé dítě pomocí olejových pastelů nakreslilo jednu postavu z filmu Shrek (kohokoliv, nejlépe takovou, aby to byl Shrekův kamarád) – hlavně záleželo, aby postava byla velká, barevná. Poté děti postavu z papíru vystřihly a následně jsme ji společně lepily na veliký podklad. Dětem jsem na podklad napsala nápis „Shrekiáda“ a poté jsme si ho společně přečetli (děti prvních tříd už umí číst). Měli s názvu velikou radost, smály se tomu, přišlo jim to vtipné.

Závěr: Velkou koláž jsem, za pomoci vybraných dětí, vystavila na zeď před vstupem do školní družiny. Společně jsme si to s dětmi prohlédli, vyjmenovali jsme si všechny nakreslené postavy. Děti si zasloužily obrovskou pochvalu a sladkou odměnu (bonbon)! Se svými výtvary byly spokojené, když odcházely domů, chlubily se rodičům.

Individuálně jsem se dětem při samostatné činnosti věnovala, upozorňovala jsem je, aby na olejové pastely pořádně tlačily, aby byly barvy jasné a vidět. Připomínala jsem jim, že postava musí být velká, aby na bílém podkladě vynikala.

Výtvarnou činnost hodnotím jako velice zdařilou kolektivní práci. Děti jsou rády, když mohou dospělým pomáhat. Líbilo se mi, že jsou schopné chválit výtvary svých vrstevníků a nejen své. Byla jsem spokojená s jejich spoluprací.

12. Květiny do smutné bažiny (viz. Příloha V)

Cíl: rozvíjet a kultivovat dovednosti práce s barvou, procvičení jemné motoriky. Seznámení dětí s barvou - možnosti „osahání“ barvy, rozvíjet technické výtvarné dovednosti – stříhání, lepení. Oživit případně obohatit poznatky o jarních květinách.

Časové rozmezí: cca 60 minut

Pomůcky: barevné i bílé (tvrdé) papíry, šablony květin a střed (kolečko) květiny, temperové barvy, nůžky, noviny, hadříky, špejle, lepidlo, izolepa

Úvod: motivace: 5 minutová ukázka z filmu Shrek (krátce jsem dětem pustila ukázkou, kde je Shrekova bažina a jeho chýš), poté jsme se bavily o tom, jak se jim Shrekovo prostředí, kde bydlí, líbí, zda by tam něco nezměnily, co by tam bylo hezké, veselé. Přimět děti vzpomenout si na květiny a následně je pro Shreka vytvořit, aby bylo jeho bydlení „oživené“ a nebylo tak smutné.

Uvolnění dětí – pohybová hra „*Na kytky*“ („honička“, kdy jedno dítě má babu a honí ostatní kamarády. Ty se mohou před babou zachránit sednutím do podřepu a musí říct název nějaké květiny).

Výtvarná činnost: každé dítě si dle předkreslených šablon vystřihne dvě květiny jiného tvaru a dva středy z odlišných barev, než mají květiny. Na stole mají děti k dispozici temperové barvy v mističkách, zlehka namočí prst do barvy a obtiskují ho na květy i středy. Když to mají hotové, dají stranou zaschnout a umyjí si ruce. Poté prsty namočenými v zelené barvě „ohmatají“ špejli (nemusí to být zakryté celé, aby to neztrácelo prstový efekt). Středy květu přilepí na prostředek připravené květiny a z druhé strany přilepí kouskem izolepy špejli.

Závěr: každý si své květiny šel zapíchnout do svého květníku (bažina, kde nám roste postupně oves) a hned byl veselejší.

Dětem jsem se opět individuálně dle potřeby věnovala, pomáhala. U dětí tohoto věku je třeba stále opakovat postup výtvarné činnosti. Je třeba dbát na čistotu pracovního prostoru (ústřížky odnášet na vyhraněné místo; při práci s barvou, aby jim barva neukápla a nezamazaly si oblečení) a také dbát na hygienu rukou, po práci s jednou barvou je třeba umýt ruce, aby se barvy nepomíchaly.

Z této činnosti jsem měla velmi dobrý pocit, vymyslela jsem pro děti motivaci, která je velice zaujala, líbila se jim a souhlasily, že Shrekovo bydlení obveselíme. Děti jsou velmi tvořivé, na námět vyrábět květiny přišly svým způsobem samy.

Byla jsem ráda, že můj úmysl pochopily, má očekávání k této výtvarné činnosti se naplnila.

13. Barevní motýlci (viz. Příloha VI)

Cíl: rozvíjet výtvarnou fantazii a tvořivost při práci s barvou, práce s atypickým výtvarným materiálem – s kolíčkem

Časové rozmezí: cca 30 minut

Pomůcky: dřevěné kolíčky na prádlo, temperové barvy smíchané s klovatinou, štetce, tykadla z černého papíru, lepicí pistole, obrys motýla z kartonu (předem jsem je dětem připravila, karton jde stříhat těžce), lepicí pistole, velký kus zelené látky, CD s písničkou *Chytila jsem na pasece motýlka*

Úvod: motivace: pohádka „Sbírka motýlů“⁵⁰ (viz. Příloha VII)

Poté jsme s dětmi na koberci hovořili o motýlech (jak jsou barevné, jestli nějaké znají), ukázka některých motýlů z atlasu motýlů.

Výtvarná činnost: na připravený karton ve tvaru motýla, na křídla, děti malují různé motivy (vlnovky, tečky, kolečka, spirálky), snaha o detailní malbu křídel z obou stran. Po zaschnutí jsem každému na kolíček kápla lepidlo z lepicí pistole, přilepil si ho k motýlovi. Z černého papíru si každý vystříhнул tykadla a sám nalepil. Výtvar si děti podepisovaly samy.

Závěr: přesunutí na koberec, kde je na zemi rozprostřená zelená látka – louka. Každý si držel v ruce svého motýla, pustila jsem písničku *Chytila jsem na pasece motýlka* (H. Vondráčková – Zlatá kolekce 1964-2005) a všechny děti tancovaly se svým motýlkem. Po písničce si děti motýlky položily na „louku“, prohlíželi jsme si jejich barevnost, každý vymyslel svému motýlku jméno. V úplném závěru jsem dala dětem dvě hádanky⁵¹ (viz. Příloha VIII).

⁵⁰ MACHOLDOVÁ, T.; RYŠAVÝ, M.: *Výtvarné práce s pohádkami*, str. 59.

⁵¹ MARKOVÁ, Z.: *Hry a nápady pro školáky: jaro*, str. 52.

Poté si každý vystavil svého motýlka na chodbu na síť. Děti dostaly za výtvary pochvalu a bonbon.

Některé děti byly s činností brzy hotové, tak jsem jim nabídla namalovat si ještě jednoho motýla – kamaráda. Většinou souhlasily. Do ničeho jsem je nenutila, takže když nechtěly, šly si na koberec pohrát a hlavně počkat, až motýla domalují ostatní děti a můžeme činnost společně dokončit.

Temperové barvy smíchané s klovatinou vypadaly na kartonu moc pěkně, dětem se líbilo, jak se to lesklo. Měly ze svým motýlků radost a to udělalo radost i mě.

Při samostatné práci jsem děti povzbuzovala, chválila. Upozorňovala, aby si prsty nesahaly do výtvary a mokrých barev. Podněcovala jsem je k větší barevnosti křídel motýla, některé děti by použily jednu barvu, pár teček a končily by s činností.

14. Záložky do Shrekovo knížky (viz. Příloha IX)

Cíl: rozvíjení motoriky. Učit se výtvarnému vidění – vyhledávat barevné kompozice, smysl pro barvocit. Rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii.

Časové rozmezí: 30 minut

Pomůcky: tvrdé průhledné fólie nastříhané ve formátu 7cm x 18cm, temperové barvy, štětce, špejle, umělohmotný hřeben, barevný samolepící papír,

Úvod: motivace: 15 minutová ukázka z filmu Shrek, povídání si o ukázce (jak Shrek četl knihu). Rozhovor s dětmi o jejich knížkách, o tom, jestli čtou knížky (jaké), zda mají doma také záložky. Shrekovi je vytvoříme pro radost.

Výtvarná činnost: na předem připravený formát fólie děti barevně malují štětcem nejrůznější vlnky, kolečka, čáry, dělají skvrny a následně je různým způsobem (např. druhou stranou štětce, špejlí, hřebenem) roztírají, zapíjejí do sebe, stírají či odkrývají určité plochy. Mohou použít i otisky prstů. Po zaschnutí barvy

přiložíme fólii barvou dolů na samolepící papír (ten je o cm z každé strany větší, aby se konce mohly přehnout na druhou stranu, kde nám to vytvoří rámeček).

Závěr: na koberci jsem dětem připravila jednobarevný podklad, kam jsme všechny záložky položili. Dala jsem dětem prostor k vyjádření, jaké se jim nejvíce líbí, jaké barvy jsou hezké a také, co nám to jako celek připomíná. Děti ode mě dostaly pochvalu, záložky si mohly odnést domů a buď je někomu nebo si je založit do své knížky.

Tato výtvarná činnost byla velice rychlá. Děti byly hotové brzy, tak jsem jim dala ještě vymalovávat omalovánky s velikonoční tematikou. Výsledný efekt byl hezký, s takovým jsem ani nepočítala. Děti byly velice tvořivé, vymýšlely různé kombinace barev. Poznala jsem, že mají ohromnou fantazii a představivost pro práci s barvou. Při samostatné práci dětí jsem hlavně pomáhala se samolepícím papírem, narovnat na něj fólii. Dohlížela jsem na opatrnost práce se štětcem a barvou.

15. Beránci na rozkvetlé louce (viz. Příloha X)

Cíl: rozvíjet technické výtvarné dovednosti – stříhání, lepení. Práce s časopisem, s atypickým výtvarným materiálem – korková zátka.

Časové rozmezí: 50 minut

Pomůcky: světle zelený papír A4, různé časopisy a letáky s květinami, šablona beránka (tělo a hlava), tužka, čtvrtka, modrá temperová barva, lepidlo, korková zátka, nůžky, z černého papíru vystříhané nohy, černý fix na domalování obličeje

Úvod: motivace: pohlednice se symbolem Velikonoc, povídání si o symbolech – beránek, zajíček, vajíčka, pomlázka, malovaná vajíčka a proč tomu tak je..

Výtvarná činnost: Dětem jsem připravila dvě šablony těla beránka. Jednu větší, oválnou jako mráček - na tělo a druhou menší na hlavu beránka. Každý si tužkou obkreslil tyto dvě šablony a vystříhl. Pomocí korkových zátek, namočených

v modré barvě, potiskáme celé tělo beránka, i hlavu, obličej zůstane bílý. Černou fixou na něj děti dokreslily oči, nos i pusku. Z časopisů si každý vystříhнул trsy kytek různých barev a ty nalepil na zelený podklad tak, aby ve středu zůstalo místo pro beránka. Toho tam společně s jeho nohama děti také nakonec dolepily.

Závěr: Děti hodně bavilo stříhat z časopisů, vybírat si květiny, jaké se jim líbí. Naopak stříhat obkreslené šablony už pro ně nebylo tak atraktivní. Práce s korkovou zátkou je rovněž bavila, byl to pro ně zase jiný materiál. Vyhrály si s tím. Byly motoricky zdatné. Všechny výtvary jsme vystavily na Velikonoční výstavu, děti z toho měly radost, chlubily se rodičům. Pochvala!!

16. Dobro a zlo

Cíl: rozvíjení výtvarné tvořivosti, fantazie, abstraktního myšlení při práci s barvou, upevňovat technické výtvarné dovednosti – stříhání a práce s papírem

Časové rozmezí: 40 minut

Pomůcky: bílé čtvrtky, akvarelové (vodové) barvy, štětce, kalíšky s vodou, tuš, barevný tvrdý podklad A2, lepidlo, nůžky

Úvod: motivace: 15 minutová ukázka z filmu Shrek, poté povídání si s dětmi o filmu, kdo je tam hodný, kdo zlý, jak to chodí v jiných pohádkách, dobro vítězí nad zlem.. co symbolizuje dobro, co zlo, jaké by dobro a zlo mohlo mít barvy (dobro světlé, veselé, zlo naopak tmavé). Na své kamarády a spolužáky bychom také měli být hodní, přátelští, umět druhému pomoci..

Výtvarná činnost: čtvrtku si děti rozstříhnou na 6 dílů, obdélníků (dle tužkou nakreslené předlohy), dílky si děti namočí lehce štětcem s vodou a zapouštějí různé barvy, dle jejich fantazie. Tři dílky by měly symbolizovat dobro a tři zlo. Je na samotných dětech, jak se s tím vynaloží. Po zaschnutí si každý své dílky nalepí lepidlem na připravený velký barevný formát (světlé barvy).

Závěr: kolektivní práci dětí jsem dala doprostřed na koberec a společně jsem si kolem ní sedli. Ptala jsem se dětí, jak se jim výsledný efekt líbí, co jim to připomíná, jaké barvy převládají.. díky světlému podkladu nám celý výtvar symbolizoval dobro, děti na to samy přišly, byly velice tvořivé. Práci jsem dětem vystavila do třídy na nástěnkou, aby si vždycky vzpomněly, na naše společné povídání o přátelství a pomoci druhému.

Děti byly vnímavé a chápavé. Uměly si o dobru a zlu povídat, i znaly pohádky, kde všechno nakonec dobře dopadne, i u Shreka tomu tak je. Ze samotných dětí i z výtvarné činnosti, která se jim zdařila, jsem měla dobrý pocit, příjemně mě překvapily. Na závěr ode mě všechny děti dostaly pochvalu a ocenění za statečnost, vyrobila jsem každému medaili.

17. Kohoutek a slepička (viz. Příloha XI)

Cíl: rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii při vytváření zvířátka, tvarové proporce. Zdokonalovat technické výtvarné dovednosti – ohýbání, mačkání, muchlání – krakelování.

Časové rozmezí: 35 minut

Pomůcky: bílý kancelářský papír, voskovky, vodové barvy, štětec, miska na vodu

Úvod: motivace: pohádka „*O kohoutkovi a slepičce*“⁵² (viz. Příloha XII), povídání si s dětmi o umění pomoci druhému a o přátelství.

Výtvarná činnost: děti voskovkami malují motiv kohoutka nebo slepičky. Na pastel musí tlačit, aby vrstva voskovek byla silná. Když mají slepičku či kohoutka namalované, pokryjí i ostatní volnou plochu kolem nich, nesmí nikde zůstat bílé místa. Celý obrázek poté pomačkáme (mačkáním vytváříme krájely – pukliny v malbě), opatrně rozbalíme a ještě jednou pomačkáme a rozbalíme. Nanášíme na něj štětcem černou vodovou barvu, tak, aby se vpila do míst, ve kterých jsme

---

⁵² NĚMCOVÁ, B.: *Bylo nebylo, pohádky pro nejmenší*, str. 15.

porušili mačkáním souvislou vrstvu voskovek. Práci necháme zaschnout, z rubové strany jí rukou přežehlíme.

Závěr: zhodnocení výtvarné činnosti. Dala jsem dětem prostor k vyjádření, co se jim na tvoření líbilo, jak se jim líbí výsledek, co se jim nelíbilo. Každý výtvar byl moc hezký, všechny jsme vystavili, děti dostaly pochvalu.

Dětem se velice zamlouvalo, když mohly svůj výtvar na konci pomačkat, moc tomu nevěřily, stále se ptaly, zda to mají opravdu zmačkat.. Dosahovaly tím odreagování, pocit uvolnění, radosti a zároveň si tím zopakovaly technické výtvarné dovednosti. Hned se vytvářelo lépe, když měly děti na tváři úsměv. Jsem ráda, že jsem tuto činnost zvolila, k mému očekávání dopadla velice dobře.

18. Ovečky na květinovém paloučku (viz. Příloha XIII)

Cíl: procvičení technické výtvarné dovednosti – stříhání a lepení při práci se šablonami, rozvíjet schopnost tvořit s vrstevníkem, schopnost spolupráce a umět poděkovat

Časové rozmezí: 40 minut

Pomůcky: dlouhý zelený pruh papíru, barevného papíru, šablony malých kytiček, větší šablona na tělo ovečky – mráček, malá šablona na hlavu ovečky, šablona na obličej ovečky, hnědý papír, žlutooranžový papír, černý fix, rouno, nůžky, tužky

Úvod: motivace: písnička „Pásla ovečky“⁵³ s tancováním - říkanky „Ovečka“⁵⁴; básnička „Ovečky“⁵⁵ (viz. Příloha XIV)

Výtvarná činnost: každý jedinec si na rouno obkreslil tělo a hlavu ovečky, na barevný papír si obkreslil dvě kytičky (každou z jiné barvy), šablonu ovečky si rovněž obkreslily, vše následně vystříhly. Z hnědého papíru si každý vystříhнул dvě nožky pro ovečku. Nohy ovečky, obličej se přilepily k tělíčku, na obličej se

⁵³ DVOŘÁK, V.; PRCHAL, J.: *Já písnička: zpěvník pro žáky základních škol, I. díl*, str. 51.

⁵⁴ NOVÁKOVÁ, Z.: *Říkaneky pro dva copánky*, str. 30.

⁵⁵ HRUBÍN, F.: *Špalíček veršů a pohádek*, str. 50.

přilepila hlavička (jako vlásky). Černou fixou děti domalovaly ovečce oči, pusy, nosík.

Když měly děti ovečku hotovou, nalepily si jí každý sám společně s kytíčkami na palouček – dlouhý zelený pruh papíru. Vzájemně si s vrstevníky pomáhaly, držely si výtvořky, lepidlo, nepřekážely si. Bylo hezké, že uměly požádat a poděkovat.

Závěr: celou práci jsme s dětmi vystavili na nástěnku ve školní družině. Odstoupili jsme pár kroků dál a pozorovali jsme, jak se beránci mezi kytíčkami pěkně pasou. Společně s dětmi jsme květiny i ovečky počítali. Děti jsou velice šikovné, chtějí stále komunikovat, takže jsme si vyprávěli zážitky s Velikonoc. Každému jsem dala prostor.

19. Květinky ze zahrádky (viz. Příloha XV)

Cíl: kultivovat citlivost pro hudební vnímání, posilovat schopnost soustředění na výtvarnou činnost, schopnost udržet pozornost, zklidnění.

Časové rozmezí: 25 minut

Pomůcky: karton – obdélníkové tvary velikost 9cm x 21cm, temperové barvy smíchané s klovatinou, ploché štětce, nahrávka hudebních skladeb (např. Vangelis, In Harmony with nature)

Úvod: motivace: příběh „jarní kytíčka“⁵⁶ (viz. Příloha XVI)

Pohybová rozcvička „*Na květinu*“ – děti udělají podřep, rukama opíší kruh kolem hlavy, představující květ. Svěsí obě ruce podél těla dolů. Pomalu postupně vstávají z podřepu, po chvíli se zastaví v pohybu, natáhnou ruce od těla – upaží a pak je zase vrátí k tělu (květině rostou listy a stonek). Pak se zase o kousek vztyčíme a opakujeme pohyb rukou.

---

⁵⁶ MACHOLDOVÁ, T.; RYŠAVÝ, M.: *Výtvarné práce s pohádkami*, str. 49.

Výtvarná činnost: při činnosti hraje tiše hudba. Na karton děti kreslí různé jarní květiny, jde o to, aby květina byla přes celý formát, měla krásně veliký květ a listy.

Závěr: Po zaschnutí jsme si květiny vyskládali na koberec, kolem jsme udělali v sedu velké kolečko. S dětmi jsme si povídali o tom, jak se jim líbila hudba, zda byly schopny jí naslouchat, nebo jí nevnímaly, protože se soustředily pouze na malování. Co v hudbě slyšely, jestli jim to bylo příjemné.. Hudbu jsem dětem posléze opět pustila, nechali jsme si jí společně unášet do rozkvetlé louky.

V této výtvarné činnosti mi šlo především o to, jak jsou děti schopné se soustředit na danou činnost a zároveň, nakolik jsou schopné vnímat hudbu. Dospěla jsem k závěru, že děti mají veliký postřeh, pěkně namalovaly květiny a také byly schopné povídat o hudbě, která jim k tomu hrála. Pokoušely se vyjádřit své pocity. Byla jsem tím mile překvapena.

20. Ptáčci zpěváčci (viz. Příloha XVII)

Cíl: procvičení jemné a hrubé motoriky, opatrnost při práci s jehlou

Časové rozmezí: 40 minut

Pomůcky: různé barvy látek, jehla, nit, zbytky látek na výplň, nůžky, filc (červený a černý), provázek na pověšení, lepidlo

Úvod: motivace: poslech relaxační hudby „*Bird romance*“ (autor Lee Ground) – hudba s původními zvuky přírody, zpěvem ptáků

Výtvarná činnost: každý dostal předem připravený obrys ptáčka z látky, který obšil nití z rubové strany. Otočíme tak, aby zašití bylo z druhé strany. Místo, kde má pták ocásek se nezašívá, tudy se vyplní zbytky látek. Když je ptáček vycpaný, proužkem látky se zaváže a vznikne ocásek. Z filcu si děti vystihnou dvě černé oči, dvě křídýlka a nalepí z každé strany na ptáčka. Z červeného filcu vystřihnou zobáček a nalepí. Dětem pak pomůžu s provázkem, na kterém bude ptáček viset.

Závěr: pohybová hra „Na čápa“ (klapeme nataženýma rukama před sebou a říkáme: klapy, klapy, klap), „Na ptáčka“ (postavíme se a máváme rozpaženýma rukama jako ptačími křídly. Pohyb doplníme zvuky: píp píp. V samotném závěru si zazpíváme písničku „Kukačka“⁵⁷ (viz. *Příloha XVIII*).

S pomocí dětí jsme ptáčky vystavili na chodbu před školní družinu. Společně jsme si je prohlédli, pochválili. Dala jsem dětem prostor ke slovnímu vyjádření, co se jim líbí, co ne, koho by pochválily. Děti byly v této činnosti moc šikovné, obávala jsem se u chlapců práce s jehlou, ale zasloužili si velikou pochvalu.

21. Kamarád Shrek (viz. *Příloha XIX*)

Cíl: rozvíjet schopnost tvořit s vrstevníkem, učit se tvůrčí spolupráci ve skupině. Učit se výtvarnému vidění – vyhledávat barevné kompozice (vkus), posilovat schopnost soustředění se na výtvarnou akci, udržení pozornosti

Časové rozmezí: 65 minut

Pomůcky: velká postava Shreka z kartonu, různobarevné látky (hlavně zelená, hnědá, přírodní plátno), knoflíky, lepidlo, štětce

Úvod: motivace: 15 minutová ukázka z filmu Shrek

Výtvarná činnost: dětem jsem připravila velikou postavu Shreka z kartonu a tužkou naznačila, jak má ruce, vestu, triko, nohy a boty. Poté jsem jim dala prostor pro tvoření. Z kousků látek (převážně čtverců) děti lepily celého Shreka – hnědé kalhoty, tmavé boty, z přírodního plátna triko, hnědý pásek, zelená hlava i ruce, červená pusa, černé oči.

Závěr: děti jsem se Shrekem vyfotila a společně jsme ho vystavili ve školní družině. Dostaly ode mě obrovskou pochvalu!

---

⁵⁷ KULHÁNKOVÁ, E.: *Písnička a říkadla s tancem*, str. 39.

Tuto činnost jsem nedělala se všemi dětmi v družině, ale dala jsem prostor těm, které chtěly vytvářet. Byly to převážně holčičky.

S touto výtvarnou činností jsem byla moc spokojená, protože výsledek byl krásný! Dětem se kolektivní práce moc povedla, samy z toho měly obrovskou radost. Líbilo se mi, jak mezi sebou spolupracovaly, půjčovaly si lepidlo, podávaly si ústřížky látek, chovaly se k sobě přátelsky. Dokázaly si pomoci a vyhovět.

22. Velikonoční vajíčka (viz. Příloha XX)

Cíl: rozvíjet a kultivovat dovednost práce s barvou, využít svou fantazii a představivost při malování vajíček

Časové rozmezí: 40 minut

Pomůcky: vyfouknutá vejce – výdumky, temperové barvy, špejle, mističky.

Úvod: motivace: obrázky, pohlednice a názorné ukázky velikonočních vajíček zdobených různými technikami (háčkované, malované kraslice, ze slámy, s luštěninou, zdobené voskem, barvou, rostlinkami)

Povídání si o Velikonocích, symbol vajíčka – rodí se z nich nový život, malí ptáčky, byla již od nejstarších dob symbolem zrození a plodnosti. Kdo dostal vajíčko, dostával s ním i jeho kouzelnou živou sílu. Vajíčka určená k darování byla zdobena. Nejstarší kraslice byly červené a vždy syrové (vařením by ztratily kouzelnou moc).

Pohádka „Malovaná vajíčka“⁵⁸ (viz. Příloha XXI)

Výtvarná činnost: každý si své vyfouknuté vajíčko navlékne na špejli, položí přes hrany misky a maluje různé motivy, dle své fantazie. Každý maloval tolik vajíček, kolik chtěl, k dispozici jsme jich měli hodně. Poté jsme nechali všechny vajíčka zaschnout.

---

⁵⁸ MACHOLDOVÁ, T.; RYŠAVÝ, M.: *Výtvarné práce s pohádkami*, str. 45.

Závěr: Po výtvarné činnosti si s dětmi opakujeme lidovou koledu *Hody, hody, doprovody* (viz. *Příloha XXII*). Zaschnutá vajíčka si děti napíchaly do svým květníků. Pochvala!

Činnost se zdařila, dětem se vajíčka líbila. Příště bych ale udělala vajíčka jinou technikou, pro děti mladšího školního věku bylo vajíčko malým prostorem pro malování. Lepší by pro ně bylo lepení různých materiálů na vajíčko, např. luštěniny, nebo barevný papír.

23. Velikonoční přáníčko pro Shreka (viz. *Příloha XXIII*)

Cíl: zlepšování manuálních dovedností – stříhání, obkreslování, práce s atypickým výtvarným materiálem – bramborou, rozvíjíme cit pro barevnou kompozici

Časové rozmezí: 35 minut

Pomůcky: čtvrtky A5, barevné stužky, šablona vajíčka, středně velké brambory, tvořítka – „vykrajovátka“ na linecké těsto, nožík, akvarelové barvy, fixy, nůžky, děrovačka

Úvod: motivace: 20 minutová ukázka z filmu Shrek. Již poslední ukázka z filmu a poslední naše setkání, proto pro Shreka vytvoříme Velikonoční přáníčko pro radost

Výtvarná činnost: Dětem jsem názorně ukázala výrobu (aby viděly postup) razítek z brambor (z umyté brambory jsem odkrojila horní třetinu, tvořítko na linecké těsto jsem ostrou hranou zapíchla do brambory, kolem formičky jsem odřízla asi 0,5 cm plátek, sejmula jsem tvořítko z brambory a razítko bylo hotové). K dispozici měly děti čtyři razítka - tiskátka (srdíčko, měsíček, hvězdička, kytička).

Na horní část přehnuté čtvrtky A5 (jako knížku) děti tužkou obkreslily šablonu vajíčka a vystříhly. Tutéž šablonu barevným tenkým fixem obkreslily i na vnitřní část přáníčka. Do obrysu vajíčka děti otiskovaly dobře obarvená razítka.

Upozorňovala jsem děti na důkladný otisk, jemné naklánění razítka na všechny strany, aby se otiskly i okraje. Některým dětem jsem pomáhala a zároveň jim přáníčka na vnější straně okrajů děrovala. Když přáníčka zaschnula, každý si do přáníčka napsal přání (Veselé Velikonoce!), dírkami protáhl stužku a zavázaly hezkou kličkou.

Závěr: s dětmi a jejich přáníčky jsme si sedli na koberec do kroužku a povídali jsme si o jejich barevnosti, jak se jim s razítky pracovalo, jestli jim to šlo tiskát dobře nebo ne. Potom mi každý sdělil, komu přáníčko věnuje. Všechny děti dostaly pochvalu!

Na samotný závěr hra „Na schovávanou“ (děti jsem na pár minutek poslala společně s pani vychovatelkou za dveře a mezitím jsem různě po školní družině rozmístila čokoládové bonbony). Než jsem děti pustila zpátky do třídy, řekla jsem jim, že pro každého je tam jedna dobrota, takže až si jí najde, sedne si s ní ke stolečkům a počkáme, až si dobrotu najdou všechny děti!

Závěr

Mladší školní věk je obdobím, kdy se děti učí způsobům chování, základům životního stylu – získávají návyky např. hygienické a stravovací. Dítě se začleňuje do společnosti, přizpůsobuje se určitým životním situacím, pozoruje okolí, své vrstevníky, dospělé. Na prvním místě je proces učení. Získává nové zkušenosti, učí se komunikovat s okolím, se spolužáky. Učí se novým dovednostem a využívá své představivosti, aktivity, fantazie a hlavně kreativity. Potřebuje prostor k sebevyjádření a seberealizaci a právě výtvarná činnost slouží jako jedna z možností.

Výtvarný projekt jsem realizovala ve školní družině při Základní škole Velešín u dětí prvních tříd. Byla jsem velice spokojena se spoluprací dětí na mém projektu a rovněž s aktivním zapojením dětí do výtvarných činností. Na dětech bylo každým dnem vidět, že se moc těší jednak na další ukázkou z filmu Shrek (i když ho dobře znaly) a jednak na to, co budou zase dělat nového. Myslím, že tímto tématem jsem děti plně zaujala, výtvarné činnosti je bavily. Děti byly při výtvarných činnostech aktivní, kreativní, vždy jsem jim dala prostor k seberealizaci a hlavně k sebevyjádření. Potřebovaly to, „sršely“ energií a zážitky, se kterými se ostatním vrstevníkům i mě chtěly svěřit. Potvrdilo se mi, že děti této věkové kategorie potřebují individuální přístup, neustálou motivaci, podněty pro další tvoření. Potřebují povzbudit, poradit, z části i vést, aby dosáhly konečného výsledku. Upřímně míněná a objektivní pochvala, jak na konci výtvarné činnosti, tak i v samotném průběhu, je pro tyto děti velikým pozitivem.

Zjistila jsem, že děti mladšího školního věku pracují při výtvarné činnosti svižným tempem. Na jedné straně jsou zapálení do tématu, co budou dělat, ale na druhé straně, když už výtvarnou činnost dělají, chtějí jí mít co nejdříve hotovou. Proto jsem je jednak musela neustále motivovat, aby ke svému výtvoru ještě „něco“ dotvořily, dokreslily a dále jsem využívala střídání činností v rámci jednotlivých výchov. Rády si udělaly výtvor či výrobek ještě jeden. Ty děti, které dále tvořit nechtěly, jsem do ničeho nenutila, dostaly prostor pro spontánní hru. Bylo na nich vidět, že mají zájem zase o něco jiného, tak jsem jim vždy vyšla vstříc.

Dále musím konstatovat, že jsou tyto děti velmi soutěživé, zvědavé. Za některé výtvary dostávaly bonbony, či medaile a to je pro ně velká motivace. Jsou schopné kolektivně spolupracovat s vrstevníky, umí si pomáhat, poradit, pochválit si navzájem své výtvary, chovají se k sobě hezky a kamarádsky. Měla jsem z toho dobrý pocit a hlavně jsem se mezi nimi cítila moc pěkně. Po celou dobu mého docházení do školní družiny panovala příjemná atmosféra, děti mě přijaly, vnímaly a naslouchaly mi. Bylo hodně znát, že pani vychovatelka má své cíle a chce s dětmi něčeho dosáhnout.

S nadšením mohu říci, že se mé cíle naplnily. Výtvarný projekt se mi podařil zrealizovat, výsledky výtvarných činností byly moc hezké, zdařené, některé až překvapivé. Snažila jsem se děti seznámit s různými výtvarnými technikami, obohatit je o něco nového, dát jim možnost pracovat s netradičním výtvarným materiálem, procvičit si s nimi technické výtvarné dovednosti jako je stříhání, lepení apod. Potvrdilo se mi, že je motivace a vhodnost jejího použití důležitou součástí každé výtvarné činnosti.

Celý výtvarný projekt, práce s dětmi a úspěšnost ve výsledcích mi dodala více sebevědomí a odvahy pro práci s dětmi ve volném času, hlavně v oblasti výtvarné výchovy. To však neznamena, že jsem znalec, naopak, dodává mi to odvalu jít jako budoucí pedagog volného času za dalším poznáním nového a postupným získáváním dalších zkušeností.

Na samotný závěr bych chtěla dodat, že mi hodně pomohla pomoc pani vychovatelky, jenž mi se vším vyšla vstříc, poradila mi, byla mi oporou. Rovněž jsem obohacena dalšími zkušenostmi, nápady a také reakcemi samotných dětí. Poznala jsem spoustu autorů knih, kteří mi přinesly nové poznatky, vědomosti, obohatili mě o řadu zajímavých nápadů a myšlenek.

„Umění je nepostradatelné, protože činí člověka schopným poznávat a měnit svět.“

Ernst Fischer

Použité zdroje

Primární literatura

BABYRÁDOVÁ, H.: *Symbol v dětském výtvarném projevu*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2079-2.

BABYRÁDOVÁ, H.: *Výtvarná dílna*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-705-4.

DAVIDO, R.: *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4.

DVOŘÁK, V.; PRCHAL, J.: *Já písnička: zpěvník pro žáky základních škol, I. díl*. Cheb: G+W, 1994. ISBN 80-85925-01-X.

HRUBÍN, F.: *Špalíček veršů a pohádek*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1964. 2. vyd. ISBN neuvedeno.

KULHÁNKOVÁ, E.: *Písnička a říkadla s tancem*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-171-9.

LOKŠOVÁ, I.; LOKŠA, J.: *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole: teoretická východiska a praktické postupy, hry a cvičení*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-205-X.

LORY, J.: *Encyklopedie Larousse pro mládež*. Praha: Albatros, 1994. ISBN 80-00-00022-9.

MACHOLDOVÁ, T.; RYŠAVÝ, M.: *Výtvarné práce s pohádkami*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-019-4.

MAŇÁK, J.: *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1880-1.

MARKOVÁ, Z.: *Hry a nápady pro školáky: jaro*. Praha: Grada publishing, 2003. ISBN 80-247-0601-6.

MIŠURCOVÁ, V.; SEVEROVÁ, M.: *Děti, hry a umění*. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-18-8.

NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.

NĚMCOVÁ, B.: *Bylo nebylo, pohádky pro nejmenší*. Praha: Albatros, 1984. ISBN nevedeno.

NĚMEC, J.; PUCHÝŘ, R.; ZHOŘ, I.: *Výtvarná tvorba v družinách mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956.

NOVÁKOVÁ, Z.: *Řídky pro dva copánky*. Praha: Albatros, 1985. ISBN nevedeno.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

READ, H.: *Výchova uměním*, Praha: Odeon, 1967. ISBN nevedeno.

REUYSOVÁ, E.; VIEHOFFOVÁ, H.: *Jak s dětmi trávit volný čas*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-073-1.

SOURIAU, É.: *Encyklopedie estetiky*. Praha: Victoria publishing, 1994.
ISBN 80-85605-8-X.

SPOUSTA, V. et al.: *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7.

SPOUSTA, V.: *Krása, umění a výchova*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
ISBN 80-210-1196-3.

TROJAN, R.; MRÁZ, B.: *Malý slovník výtvarného umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-22338-9.

UŽDIL, J.: *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, J.: *Výtvarný projev a výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. ISBN nevedeno.

UŽDIL, J.: *Výtvarná výchova*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962.
ISBN nevedeno.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Sekundární literatura

HLAVÁČ, J.: *Výtvarná tvorba – kresba, malířské techniky, užitá tvorba*. Praha: České vysoké učení technické, 1987.

KOHLLOVÁ, M.: *200 výtvarných činností*. Praha: Portál, 1996.
ISBN 80-85282-90-9.

KULHÁNKOVÁ, A.: *Nejlepší nápady pro děti: výtvarné náměty pro celý rok*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1333-0.

MATĚJČEK, Z.; POKORNÁ, M.: *Radosti a starosti*. Jinočany: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.

SLAVÍKOVÁ, V.; SLAVÍK, J.; HAZUKOVÁ, H.: *Výtvarné čarování: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-7290-016-1.

ŠVIGOVÁ, M.: *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967. ISBN neuvedeno.

VONDROVÁ, P.: *Výtvarné hrátky pro nejmenší aneb tvoříme po celý rok*. Praha: Grada publishing, 2005. ISBN 80-247-0943-0.

VONDROVÁ, P.: *Výtvarné náměty pro čtvero ročních období*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-814-7.

ŽENATÁ, K.: *Obrazy z nevědomí*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-033-X.

Internetové odkazy

Pojmy teorie architektury. [cit. 4. března 2008]. Dostupné na www:

<http://fast10.vsb.cz/depts/226/teorie/pta.htm>

Seznam příloh

- Příloha I - fotografie k výtvarné činnosti „Ze zamračených květníků veselé“
- Příloha II - fotografie k pracovní činnosti „Setí ovsa do namalovaného květníku“
- Příloha III - texty k pracovní činnosti „Setí ovsa do namalovaného květníku“
- Příloha IV - fotografie k výtvarné činnosti „Shrekiáda“
- Příloha V - fotografie k výtvarné činnosti „Květinky do smutné bažinky“
- Příloha VI - fotografie k výtvarné činnosti „Barevní motýlci“
- Příloha VII - text k výtvarné činnosti „Barevní motýlci“
- Příloha VIII - text k výtvarné činnosti „Barevní motýlci“
- Příloha IX - fotografie k výtvarné činnosti „Záložky do Shrekovo knížky“
- Příloha X - fotografie k výtvarné činnosti „Beránci na rozkvetlé louce“
- Příloha XI - fotografie k výtvarné činnosti „Kohoutek a slepička“
- Příloha XII - text k výtvarné činnosti „Kohoutek a slepička“
- Příloha XIII - fotografie k výtvarné činnosti „Ovečky na květinovém paloučku“
- Příloha XIV - text k výtvarné činnosti „Ovečky na květinovém paloučku“
- Příloha XV - fotografie k výtvarné činnosti „Květinky ze zahrádky“
- Příloha XVI - text k výtvarné činnosti „Květinky ze zahrádky“
- Příloha XVII - fotografie k výtvarné činnosti „Ptáčci zpěváčci“
- Příloha XVIII - text k výtvarné činnosti „Ptáčci zpěváčci“
- Příloha XIX - fotografie k výtvarné činnosti „Kamarád Shrek“
- Příloha XX - fotografie k výtvarné činnosti „Velikonoční vajíčka“
- Příloha XXI - text k výtvarné činnosti „Velikonoční vajíčka“
- Příloha XXII - text k výtvarné činnosti „Velikonoční vajíčka“

Příloha I – výtvarná činnost „Ze zamračených květníků veselé“

Obr.1

Obr.2

Obr.3

Příloha II – pracovní činnost „Setí ovsu do namalovaného květníku“

Obr.4

Obr.5

Příloha III – píseň „Travička zelená“ k pracovní činnosti „Setí ovsa“

Travička zelená

TRAVIČKA ZELENÁ

Česká (Pochodák)
Vesele

1. Travička ze-le-ná, to je moje po-tě-še-ní, travička zelená,
to je mo-je pe-ří-na. Jak jen z ja-ra začne pučit, nechci já se
doma mučit. Tra-vič-ka ze-le-ná, to je mo-je pe-ří-na.

2. Travička zelená, to je moje potěšení, Když si smyslím, tak si sednu,
travička zelená, to je moje peřina. když si smyslím, tak si lehnu:
Travička zelená, to je moje peřina.

Příloha IV – výtvarná činnost „Shrekiáda“

Obr.6

Obr.7

Obr.8

Příloha V – výtvarná činnost „Květinky do smutné bažinky“

Obr.9

Příloha VI – výtvarná činnost „Barevní motýlci“

Obr.10

Obr.11

Obr.12

Obr.13

Příloha VII – pohádka „Sbírka motýlů“ k výtvarné činnosti „Barevní motýlci“

Sbírka motýlů

Vzal jsem holčičku Andělku na výstavu afrických motýlů. Prohlížela si ve vitrínách vystavené exempláře s nádherně zbarvenými křídly a nestačila žasnout. Tuhle červené s černým lemováním a jemnými chloupky, tu zase žluté s modrými puntíky, tam tyrkysové a tam zase sytě zelené! A co teprve ty s velkými pavími oky, s admirálskými výložkami či s duhovými efekty nebo ty s křídly protaženými do nádherně leskle černé mûry s tajuplnými znaky!

„Na světě je opravdu krása,“ vzdychla okouzleně Andělka. „Pověz, jak je ale všechny posbírali?“

„Tak to náhodou vím docela přesně,“ řekl jsem jí z legrace. „Jednou prostě ohlásili v africkém rádiu, že v hlavním městě Afriky proběhne velká soutěž motýlí krásy. Vítězové budou prohlášeni za krále krásy a ukazováni na celém světě! Každý motýl může přiletět a přihlásit se. Motýlové se to doslechli a každý zatoužil patřit mezi největší africké motýlí krasavce. Tak se sletěli do hlavního města a přihlásili se do soutěže. Bylo jich hrozně moc, porota to měla těžké, pracovala a posuzovala motýlí krásu celý den a celou noc, až nakonec vybrala za všech zúčastněných ty opravdu nejkrásnější. A to jsou právě tihle.“ Holčička Andělka se zasmála a zavrtěla hlavou. „Netaháš mě za nos?“ zeptala se. „Kdepak, co tě to napadá, říkám ti pravdu pravdoucí!“ zaklínal jsem se. „No to jsou tedy věci,“ divila se Andělka.

Když jsme se dost vynadávali na všechny ty motýlí krasavce přišpendlené ve vitrínách, vyšli jsme z výstavní síně ven, koupili si zmrzlinu a šli jen tak pomaličku ulicí. Sluníčko svítilo, foukal mírný větřík a po nebi se honila bílá oblaka. Kolem chodili lidé, jezdila auta. Najednou blízko nás proletěl malinký, docela nenápadný oranžový motýlek. Jen tak zlehka zatřepal křídly, proletěl nám nad hlavou a zamířil k nejbližšímu městskému parku.

„Kdybych byla motýl, chtěla bych být jako on,“ řekla holčička Andělka.

Příloha VIII – hádanky k výtvarné činnosti „Barevní motýlci“

Hádanky

*Nehezký rodí se,
ve schránce vyspí se,
krásný pak na květu pyšní se.
(motýl)*

*Na louce byl pestrý květ,
chtěl jsem k němu přivonět.
Jenomže ten květ,
dal se náhle v let. (motýl)*

Příloha IX – výtvarná činnost „Záložky do Shrekovo knížky“

Obr.14

Obr.15

Obr.16

Příloha X – výtvarná činnost „Beránci na rozkvetlé louce“

Obr.17

Obr.18

Příloha XI – výtvarná činnost „Kohoutek a slepička“

Obr.19

Obr.20

Příloha XII – pohádka „O Kohoutkovi a slepičce“ k výtvarné činnosti „Kohoutek a slepička“

O kohoutkovi a slepičce

Slepička a kohoutek vyšli si do lesa na oříšky; hned tam za zahrádkou stál ořech a mnoho skořepinek pod ním leželo. Slepička a kohoutek se v nich dlouho hrabali, až přece jádýrko vyhrabali; slepička je nejdříve viděla a do zobáčku vzala, ale kohoutek ji začal klovat a chtěl jí je vzít. Tahali se o jádýrko, až slepičce ze zobáčku vypadlo; tu kohoutek zčerstva chtěl je popadnout, ale místo jádýrka popadnul kus skořepinky, ta mu uvázla v krku, a on zůstal bez dechu ležet. Jak viděla slepička, že je kohoutkovi zle, běžela, co jí nožky stačily, k studánce pro vodu, aby kohoutka milého vzkřísila. Prosila studánku:

„Studánko, dej vody mému kohoutkovi, leží za zahrádkou tiše, ani nedýše, uvázla mu skořepinka v břiše.“

Studánka jí odpověděla: „Já ti nedám vody dříve, dokud mi nepřineseš od švadleny bílý šátek.“

Slepička běží ke švadleně: „Ach švadleno, dej šátek studánce, studánka dá vody mému kohoutkovi, leží za zahrádkou tiše, ani nedýše, uvázla mu skořepinka v břiše.“ Švadlena praví: „Já ti nedám šátek dříve, dokud mi nepřineseš od ševce střevíce.“

Slepička běží k ševci: „Ach mistře, dej střevíce švadleně, švadlena dá šátek studánce, studánka dá vody mému kohoutkovi, leží za zahrádkou tiše, ani nedýše, uvázla mu skořepinka v břiše.“ Švec praví: „Já ti nedám střevíce dříve, dokud mi nepřineseš od prasete štětiny.“ Slepička běží k praseti:

„Ach prasátko, dej štětiny ševci mistru, švec dá střevíce švadleně, švadlena dá šátek studánce, studánka dá vody kohoutkovi, leží za zahrádkou tiše, ani nedýše, uvázla mu skořepinka v břiše.“ Prasátko praví: „Nedám ti štětiny dříve, dokud mi nepřineseš za mlejna větel hrachu.“ Slepička pospíchá již celá zemdlená do mlejna:

„Ach mlynářko, dej hrachu prasátku, ono dá štětiny ševci, švec dá střevíce švadleně, švadlena dá šátek studánce, studánka dá vody mému kohoutkovi, leží za

zahrádkou tiše, ani nedýše, uvázla mu skořepinka v bříše.“ „Nedám ti hrachu dřívě,“ praví mlynářka, „dokud mi nepřineseš džbán smetany.“ Slepíčka běží ke kravce:

„Kravičko, dej smetany mlynářce, mlynářka dá hrachu prasátku, ono dá štětiny ševci, švec dá střevíce švadleně, švadlena dá šátek studánce, studánka dá vody mému kohoutkovi, leží za zahrádkou tiše, ani nedýše, uvázla mu skořepinka v bříše.“ Kravička praví: „Nedám ti smetany dřívě, dokud mi nepřineseš čerstvou trávu.“ Slepíčka běží na louku:

„Ach louko, dej trávu kravičce, ona dá smetany mlynářce, mlynářka dá hrachu prasátku, ono dá štětiny ševci, švec dá střevíce švadleně, švadlena dá šátek studánce, studánka dá vody kohoutkovi, leží za zahrádkou tiše, ani nedýše, uvázla mu skořepinka v bříše.“

Louka praví: „Nedám ti dřívě travičku, dokud mi nevyprosíš z nebe rosičku.“ Slepíčka prosí nebe o rosičku a nebe se ustrne a sešle louce rosičku, ta dá trávu kravičce, kráva dá smetany mlynářce, mlynářka dala hrachu prasátku, prasátko štětiny ševci, švec dal střevíce švadleně, švadlena bílý šátek studánce, studánka dala vody slepičce.

Slepíčka běží úprkem k milému kohoutkovi, pustí mu do krku kapku vody, kohoutek zatřepetá křídly, skořepinka vyskočí mu z krku a on vesele zakokrhá: kykyryký!

Příloha XIII – výtvarná činnost „Ovečky na květinovém paloučku“

Obr.21

Obr.22

Příloha XIV – píseň „Pásla ovečky“, říkanka „Ovečka“, básnička „Ovečky“
k výtvarné činnosti „Ovečky na květinovém paloučku“

Ovečka

Potkala jsem ovečku,
na zelené stráni.
Řekla jsem jí: „Ovečko,
Smím tu zůstat s vámi?”

Máte pěknou rolničku.
Cinkáte si ráda?”

„Jistě,“ řekla ovečka,
„vždyť jsem ještě mladá.“

Znám já bílou ovečku
jako oblak bílý.
Říkávám jí: „Ovečko,
Cinkejte mi chvíli!“

Ovečky

Ovečky, ovečky, paste se,
než hora sluníčko odnese.
Večer je na zádech odnáší,
co zlata kolem se rozpráší!
Ta hora naproti, těšte se,
sluníčko zítra zas přinese.

PÁSLA OVEČKY

Česká (Valčík 3)

Moderato

mf Pá-sla ovečky v zeleném háječku, pá-sla ovečky v černém le-
se. *f* Já na ni dupy, dupy, dup, o-na zas cupy, cupy, cup, *mf* houfem
ovečky, se-ber-te se všecky, hou-fem ovečky, se-ber-te se.

Příloha XV – výtvarná činnost „Květiny ze zahrádky“

Obr.23

Obr.24

Obr.25

Příloha XVI – příběh „Jarní kytička“ k výtvarné činnosti „Květinky ze zahrádky“

Jarní kytička

Všude bylo jaro, voda v potocích se pěnila, skákala přes kameny a hučela, až se to rozléhalo celým lesem, pstruzi skákali z tůní metr dvacet, bledule se předháněly s podléškami, která dřív vykvete, ptáci zpívali od rána do večera, aby stihli, co za zimu zameškali, a sluníčko nad nimi ždímal bílé mráčky, aby mělo čisté pod hlavou. Všechno bylo v pohybu, jenom studánku pod skálou stále ještě věznil ledový příkrov a ne a ne ji pustit. Kolem studánky se sešlo sedm skřítků a sedm droboučkových lesních víl a všichni kroutili hlavami. Bývali zvyklí každým rokem vítat na tomto místě jaro svými tanečky a hasit přitom žízeň vodou ze studánky, jenže letos to vypadalo, že studánka nějak zaspala. Co teď? Večer bude měsíc v úplňku, pavoučci už šijí pro víly taneční šaty a pro skřítky pevné boty a studánka je přikrytá ledem jako hrnec pokličkou. Tak nad ní stáli a přemýšleli, až nejstarší ze skřítků povídá: „Říkávala moje bába, že když se stane taková věc, může pomoci jenom kouzelný jarní kvítek. Jen od dovede odemknout studánku, která zaspala jaro.“

„Kde takový kvítek roste?“ ptali se ostatní skřítkové a víly. To nikdo z nich nevěděl. Tak se rozhodli, že se rozběhnou po okolí a budou nosit ke studánce všechny kvítky, které potkají. A hned se do toho dali. Běhali lesem křížem krážem a trhali bledule a podběly, petrklíče a jaterníky, fialky i první sasanky a pokládali je okolo studánky. Ale studánka nic, ležela nehybně mezi vším tím kvítím jak mrtvá nevěsta. Skřítkové a víly už si nevěděli rady. A tu k nim najednou přiletěl jeden takový čiperný větřík. Zvedl všechno to posbírané kvítí, roztočil ho nad studánkou a jen tak z bujnosti z něj upletl věneček. Ten věneček pak upustil na led. Křuplo to, zachrastilo a ledem se rozběhli praskliny jak pavoučí nožky. A bylo to.

Večer tančili skřítkové a lesní víly kolem studánky a měsíc se odrážel na její mírně zvlněné hladině. A větřík, ten jim k tomu vyhrával na písťaly.

Příloha XVII – výtvarná činnost „Ptáčci zpěváčci“

Obr.26

Obr.27

Obr.28

Obr. 29

Příloha XVIII – píseň „Kukačka“ k výtvarné činnosti „Ptáčci zpěváčci“

Kukačka

Že - žu - lič - ko, kde jsi by - la, žes tak dlou - ho
ne - ku - ka - la, ku - ku ku - ku - ku - ku, ku - ku, ku - ku.

*Seděla jsem na větvičce,
volala jsem na myslivce,
ku-ku, ku-ku,
ku-ku - ku-ku - ku-ku,
seděla jsem na buku,
volala jsem ty kluku,
ku-ku, ku-ku,
ku-ku - ku-ku - ku-ku.*

Příloha XIX – výtvarná činnost „Kamarád Shrek“

Obr.30

Obr.31

Obr.32

Příloha XX – výtvarná činnost „Velikonoční vajíčka“

Obr.33

Obr.34

Příloha XXI - pohádka „Malovaná vajíčka“ k výtvarné činnosti „Velikonoční vajíčka“

Malovaná vajíčka

Ráno o Velikonocích vyrazili kluci s pomlázkami do ulic. Kdo dnes asi vykoleduje nejhezčí kraslici? Fanka z návsi vymalovala zvlášť pěkné, Božka si také dala záležet, a co teprve Madla, ta má přece každý rok vajíčka jedna báseň. Kluci přemýšlejí, ke které jít koledovat nejdřív, aby je parta ze sousední vsi nepředběhla, když tu povídá Matěj: „Slyšeli jste? Kordula prý pomalovala svá vajíčka barvou namíchanou z lesních bylin trhaných za měsíční noci!“

Ale ostatní se při zmínce o Kordule jen otřesou: „Dej pokoj, vždyť je to čarodějnice! Nohy má křivé, na nose bradavici a jazyk rozeklaný jako zmije! Od ní raději dál, Matěji! Ty nevíš, že loni polila koledníky ze sousední vsi mrtvou vodou a dva z nich byli do večera zakletí v prasečí podobě? No vážně! A jednoho proměnila v pařez! Když se probral, brněly ho ruce i nohy ještě týden. Ke Kordule nejdem, to by nás ta pomlázka mohla přijít draho.“

Jenže Matěj si nedal říct, pověst o Korduliných přenáramných kraslicích ho nenechávala v klidu. Nakonec se od ostatních oddělil a vydal se k lesu, kde žila na samotě Kordula s neblahou pověstí. Přišel k jejímu domku a ještě než stihnul zaťukat na okno, už se zevnitř ozval Kordulin řezavý hlas: „Táhni, odkud jsi přišel, nebo tě proměním v žábu! Pro tebe jsem svá vajíčka nemalovala!“ „A pro koho tedy?“ zeptal se Matěj. „Pro vodníka a pro divého muže!“ odsekla Kordula. „A pro čtyřicet lesních loupežníků! Tak se koukej pakovat, nebo na ně zahvívám a budou tu natošup!“

„Bez tvých kraslic se nehnu,“ řekl Matěj. „Řekl sis o to,“ prskla Kordula a vyběhla ven s vědrem plným temné vody z lesní studně. Ale Matěj se nepolekal. Jen pevněji sevřel pomlázku a už tu holku čarodějnickou mydlí, jen to hvízdá. On měl totiž pomlázku propletenou svěcenou nitkou, takže měla kouzelný účinek! Po prvním švihnutí se Kordule narovnaly křivé nohy, po druhém jí upadla z nosu bradavice a po třetím jí srostl její hadí jazyček. Najednou tu stojí krásné a mírné děvče, usmívá se na Matěje jako sluníčko a podává mu své kraslice: „Jen ber,

však sis je zasloužil.“ Matěj kouká jak zjara, vrtí hlavou a nestačí se divit: „No tohle! Tak pěkně malovaná vajíčka opravdu žádná jiná ve vsi nemá...“

Příloha XXII – lidová koleda k výtvarné činnosti „Velikonoční vajíčka“

Hody, hody, doprovody, dejte vejce malovaný,

Nedáte-li malovaný, dejte aspoň bílý,

slepička vám snese jiný,

za kamny v koutku,

na vrbovém proutku,

proutek se ohýbá,

vajíčko se kolíbá,

proutek se zláme,

slepička z něj spadne.

Vajíčko se odkoulí

do strejčkovy stodoly,

vajíčko křáp, slepička kdák,

panímámo, máte mi ho dát!

ABSTRAKT

KOPECKÁ, L. *Rozvoj kulturních potřeb, výchova ke vkusu a možnosti motivace v rámci pedagogiky volného času pro mladší školní věk*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce I. Kovářová.

Klíčová slova: kultura, výchova, vkus, kýtč, umění, volný čas, mladší školní věk, školní družina, výtvarná činnost.

Práce se zabývá rozvojem kulturním potřeb, výchovou ke vkusu a možnostmi motivace v rámci pedagogiky volného času se specializací na mladší školní věk. Teoretická část popisuje pojmy jako je kultura, vkus, umění, motivace, volný čas. Dále charakterizuje mladší školní věk, dětský výtvarný projev v tomto věkovém období a uvádí výtvarnou činnost ve školní družině jako jednu z možností trávení volného času.

Praktická část je zaměřená na výtvarný projekt, složený z výtvarných činností, realizovaných ve školní družině u dětí z prvních tříd. Jednotlivé výtvarné činnosti obsahují různé možnosti motivace a následně i závěry a hodnocení dětí. Mezioborové vazby mezi jednotlivými výchovami (výtvarná, dramatická, hudební, tělesná), které jsou vzhledem k věkovým zvláštnostem dětí mladšího školního věku dobře využitelné, se dají propojovat a navzájem ovlivňovat.

Děti mladšího školního věku ve školní družině pracují tvořivě, svižnějším tempem, jsou však vnímavé, tvoří s nadšením a mají k výtvarné činnosti jako takové velmi kladný vztah a vřelý přístup. Své vrstevníky tolerují a navzájem si při výtvarných činnostech pomáhají.

ABSTRACT

Development of cultural propriety, upbringing for taste and possibility motivation in frame pedagogy free time.

Key words: cultural, education, taste, kitsch, art, free time, children in the age of primary school, public nursery, creative activities.

My final thesis describes ways of development of cultural propriety, trainings of mind and possibilities of motivation in frame pedagogy free time specialized on a Primary School.

Theoretical part contains and explains terms culture, palate (taste), elegance, arts, motivation and free time. Also specify primary school education, creative discourse, in this period and shows the use plastic art in public nursery like one of the key options of spending free time.

Practical part focus on a project of plastic arts divided into creative activities realized in the public nursery of the pupils of primary school. Each activity contain detailed motivation, described procedure, conclusion and evaluation of children. This part contains also relationships and dependences between all cultural subjects such as arts, dramatization, music, and gymnastics. Explains as well the structure, application for the needs of primary school.

Particularity of the work of children in the age of primary school is creativity, spontaneity, unprompted action, enthusiasm, positive stance. When the children are properly instructed they cooperate with their equal, tolerate them and are very help full to each other.